

№ 41 (250) 8 кастрычніка 2001 г.

НАША НІВА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пяцідзесяткі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

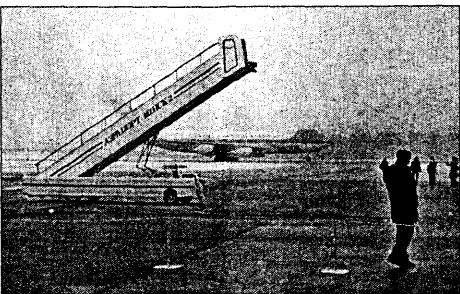
У аэрапортах падвоены контроль Ахова ўзмоцненая з-за тэрактаў і вайны ў Азіі

Дадатковыя меры бясьпекі датычаць як праўеркі пасажыраў і іхнага багажу, так і аховы ўзълётных палосаў і пэрону: патрулі павялічаны ўдвай. Транспартны міліцыя дапамагаюць супрацоўнікі КДБ. Ніякіх нестандартных ситуацый у беларускіх аэрапортах або зь беларускімі самалётамі дагэтуль не было, але сілавікі лічачь за лепшыя перастрахавацца. Адпаведныя інстынцыі съехам распрацоўваюць удакладнені ў да інструкцыяў лётнаму персаналу на выпадак надзвычайных ситуацый, кшталту амэрыканскіх. Іхны змест пакуль не разглошаваеца.

Самалёты кампаніі "Белавія" працягваюць лётнаму ва ўсе краіны свету. Ніводзін рэйс не скасаваны. Праўда, з-за катастрофы расейскага Ту-154 у Чорным моры самалёт "Белавія" вярнуўся ў Менск з Ізраілю са спазынненнем на пару гадзінаў. Жанчынкі, што чакалі сваіх у аэрапорце, пасыпелі ўжо наплакацца.

"Белавія" — адна зь нешматлікіх у сувесце кампаніяў, самалёты якой ніколі яшчэ не траплялі ў сур'ёзныя авары.

Катастрофы здараліся ў 80-х, калі "Белавія" ішча не існавала. У 1980 г. самалёт рэйсу Менск—Ленінград разбіўся ля аэрапорту. На ім ляцелі найлепшыя студэнты Менску, прэміянамі паездкай у

Ленінград на зімовыя вакацыі. Большасць іх тады загінула. У Менску дагэтуль распавядоўца, як адзін з ацалелых у шокавым стане забег ад месца аварыі лясамі аж за Смалівічы, і толькі там яго злавілі. Ніякага памятнага знаку на месцы катастрофы няма. У тыя гады гэта не было прынята.

У 86-м Ту-134 менскага фармавання з прычыны драных мэтаў-ўмоваў разбіўся ў Нямеччыне.

Кожны надзвычайны выпадак з самалётамі расейскай вытворчасці вымушае прыгадваць, што ачынныя авіяпарк на 80% выпрацаваў свой рэсурс. Тэрмін службы самалёта — 20—25 гадоў. Век большасці беларускіх самалётаў блізкі да крытычнага, дык не адпавядае Ту-154 найноўшым эўрапейскім экалагічным нормам. Аднак беларускія авіякампаніі іншай тэхнікі пакуль ня маюць. Праўда, старшыня Камітету па авіяцыі Хведар Іва-

ноў кажа, што ўжо створаная рабочая група па закупцы або арондзе новае тэхнікі. Ёсьць не-афіцыйная інфармацыя, што "Белавія" з 2002 г. можа часткоў пэрасесьці на "Бойнгі". Гэта, зрэшты, стане магчымым пры ўмове паслаблення палітычнай залежнасці Беларусі ад Рэспублікі.

Штогод зь беларускімі самалётамі адбываюцца пазаштатныя здарэнні. У 98-м іх было 55, у 99-м — 35. У съезжні 2000-га ледзяве не адбылася аварыя: пры заходзе на пасадку ў аэрапорце "Менск-2" толькі ў апошнюю хвіліну пашчасціла ліквідаваць нясправнасць у систэме выпуску шасі.

У агляднай будучыні беларускую авіяцыю, магчыма, чакае яшчэ адно змяненне: аэрапорт "Менск-1" можа быць зачынены. На ягоных загонах размесціцца буйны спартовы комплекс.

Мікола Бугай

Вайна пачалася

Амерыканская авіяцыя нанесла ўдары па Афганістане. Першымі цялямі сталі аб'екты супрацьпаветранай абароны вакол Кабулу й Кандагару. У антытэрарыстычную кааліцыю ўвайшлі дзясяткі краін, у тым ліку суседзі аўганцаў — Узбэкістан і Пакістан. Беларусь заявіла, што готова дазволіць амерыканскім самалётам выкарыстоўваць свою паветраную прастору, калі ЗША пра гэта папросяць. Вайна ў Цэнтральнай Азіі абыяе быць для Захаду пераможнай, але яе тэрарыстычныя мэтастасы могуць зблізіцца яшчэ 100 гадоў.

Анатоль Кляшук

ГАЗЭТА ТВАЁЙ ДУШЫ

Падпіска

на месяц

каштуе

929

рублёў

Для менчукоў
падпіска на шапкі
"Белсюздруку"
760 рублёў

ПАДПІСКА СЛЬНОВА, бібліятэкарка галоунай
бліжэйшай краіны, чытачка | аўтарка "НН" з 1991

Падпісны індэкс 63125

ДЫК ПАДПІСВАЙСЯ!

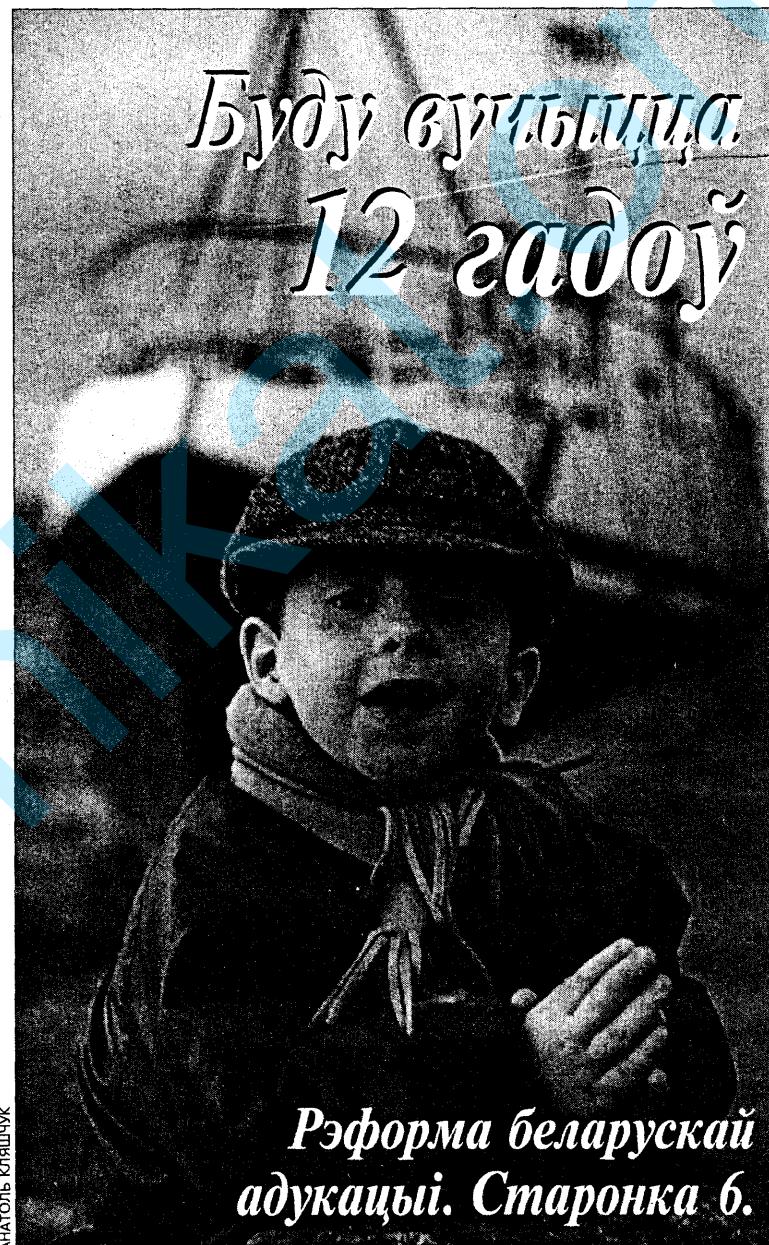
БЕЛАРУСКІ ТЭРАРЫЗМ УЧОРА І СЁНЬНЯ

1771—2001. Ад выкрадання Панятоўскага да выбуху ў расейскім пасольстве ў Менску.

Тэма нумару. Старонка 7.

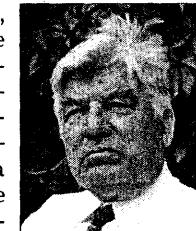
ПАДПІСНЫ ІНДЕКС 6312

Рэформа беларускай
адукацыі. Старонка 6.

Навіны за тыдзень Судзяцца за Чарнобыль

Яшчэ 125 французаў, што пакутоўца на рак і хваробы шчытавіцы, падалі ў суд супраць французскай дзяржавы, якая быццам не прыяла належных мераў перасцярогі пасыля чарнобыльскую катасцюфу, дэзінфармавала населеніцтва ѹ адмовілася ад выкарыстання эўрапейскіх і нацыянальных нормаў бясьпекі ў часе аварыі. У Беларусі пакуль ніводзін такі пазоў ня быў прыняты да разгляду.

АГП рассыпаецца

Старшыня гомельскай арганізацыі Аб'яднанай грамадзянскай партыі Віктар Карніенка адмовіўся ўзначальваць гэту структуру далей. На думку Карніенкі, АГП не прадэмантравала падчас выбараў належнай еднасці і цьвёрдасці. Кінуўшы АГП, Карніенка мае намер актыўна ўдзельнічаць у руху "Рэгіянальная Беларусь" на чале з Домашам.

Б.Т.

Шарэцкі — скул*

Сямён Шарэцкі, кіраўнік апошняга Вярхоўнага Савету легітымнага склікання, у ліпені пераехаў з Вільні ў ЗША. Ён атабарыўся ў Кліўлендзе, гістарычным цэнтрам беларускай эміграцыі, і жыве пакуль у цэнтры для тых палітэмігрантаў, як ён.

Калі тэлефануеш туды, табе адказвае — на нейкай балканскай мове — дзяжурны на вахце: "Шарэцкі? Нэ знам, нэ знам...". Дзяжурны на ведае ні ангельскай, ні расейскай. Іншым разам шанцуе натрапіць на жанчыну, якая трохі разумее беларускую і ведае колькі словаў па-ангельску. "Скул! Шарэцкі — скул!"

Удзень Сямёна Шарэцкі вучыцца ангельскай мовы, наведвае школку. Калі я даведаваўся пра гэта, мне чамусыць прыгадваецца ягоная кулюарная мяняшка — Шарык.

Міраж палітычнае ці эканамічнае эміграцыі звабіў дзясяткі беларускіх грамадзакіх дзеячоў. У Беларусі гэта былі паважаныя, запатрабаваныя людзі. За мяжою 90% з іх — выкінутыя з грамадзкага жыцця. Зарабляюць на хлеб, атрымліваюць матэрыяльныя дапамогі, сточваюць канцы з

канцамі. І яны, і нават першыя пакаленінне іхніх нашчадкаў будуть пачуваны людзімі другога гатунку. Не таму, што тамтэйшае грамадства асабліва дыскрымінайнае (гэта якраз-такі ў Беларусі пабывовы фашызм буе). Проста — не сваё.

Адзінкі займаюцца за мяжой працай, больш ці менш адпаведнай свайму бытому грамадзкаму становішчу на Бацькаўшчыне. Усе — губляюць аўтарытэт у вачах суайчыннікаў. Пра іх забываюцца...

Барыс Тумар

* Скул — school, англ. — школа.

"Наша Ніва" і "Arche" ў Магілёве

9 кастрычніка, у аўторак, а 17-й (з не а 18-й, як паведамлялася раней) у Магілёве ў Доме друку пачненца сустрэча рэдактару "НН" і "Arche" з чытачамі. Прыедуць Валерка Булгакаў, Андрэй Дынько, Зыміцер Бартосік.

Даведкі прац тэл. у Магілёве 25-57-85 або (0296) 25-57-85.

Канец “імпэрыі БДУ”

Эктар БДУ Казулін страйту прыхильнасць Лукашэнкі й міністэрскае крэсла, а велізарны бюджет університету перададзены пад кантроль Міністэрства адукацыі. У БДУ чакаюць спаду заробака і стыпендыяў — найвышэйших сярод університетаў краіны.

Эктар Казулін атрымаў нечаканае прызначэнне на пасаду міністра напярэдадні апошняга рэфэрэндуму. Студэнтаў прылашчылі падвышэннем стыпэндый, выкладчыкаў — новымі заробкамі і будаўніцтвам кватэраў. Університет падтрымліваў каманду КВЗ і ставіў помнік беларускім асьветнікам, набываў сучасныя кампьютары і рабіў ўзарарамонты, разам з неміцамі стаў сузаснавальнікам FM-станцыі *Unistar* і стварыў уласную службу бяспекі. Казалі нават, што Казулін будзе ці то “дубблерам” Лукашэнкі на выбарах, ці то новым прэм'ерам, ці наўват будучым “беларускім Пуціным”...

Аднак казка раптоўна скончылася. Незважаючы на высілкі дэканаў факультетаў ды іншых намеснікаў, большасць студэнтаў прагаласавала супроты Лукашэнкі. І цяпер “імпэрыя БДУ” можа спадзявацца хіба на гроши зь дзіравага бюджету Міністэрства адукацыі.

С.І.

Спорт Пralёт

Украінцы ў Хожуве згулялі з паякамі ўнічью — 1:1. Мы прайграли ўладу 0:1. Украіне дапамагла, відаць, наяўнасць на стадыёне. Кучмы і опрэзра съпевака, што засыпваў “Шчэ на ўмерла Украіна”. Мы ў Карды съпевакоў ня бралі — добра, што футбалістамі грошаў на билеты хапіла, — дык бетон вытрымліва 20 год.

12 матчаў запар Валія прайгравала, але яе 13-я гульня сталася фатальнай для нас.

Асноўная частка валійскіх футбалістаў туляе ў першых лігах Англіі і Шатляндіі. Чым можам ганарыцца мы? Гурэнка ў італіянскай “Парме” праціраў нагавіцы на лаве запасных. Глеб нарэшце пачаў зьяўляцца ў аснове “Штутгарту”. Штаник выступае за клуб другога ангельскага дывізіёну — “Сток-Сіті”. Магчыма, праз нейкі час будзе выходзіць у асноўным складзе “Міляну” Віталь Кутузав. Пераважная ж большасць нашых футбалістаў туляе ў расейскім чэмпіянате, які горшае з кожным днём. Калі беларускія футбалісты будуть іграць у топ-чэмпіянатах — Нямеччыны, Італіі, Гішпаніі, Францыі, Англіі, Шатляндыі, тады ёй вынік будзе.

У снежні ў Партугальі адбудзеца жэрбя адборачнага цыклу чэмпіянату Эўропы-2004. Першая гульня — у канцы сакавіка наступнага году.

Эдвард Людовіч

Акуніент

Памятка беларусу на кожны дзень

1. Беларус любіць сваю айчыну і спрыяе яе росківу.

2. Беларус ведае беларускую мову, шануе яе, удасканалівае сваё валоданье ёю.

3. Беларус гаворыць па-беларуску ў сям'і й на людзях. Ён дамагаеца паўсюднага ўжывання беларускай мовы — у грамадzkim жыцці, палітыцы, культуры, судзе, гандлі, рэжыме і г.д.

4. У царкве, касцёле, малітўным доме беларус моліцца па-беларуску.

5. Беларускія бацькі дамагаюцца для сваіх дзяцей адукацыі па-беларуску. Беларускі юнакі і дзяўчынкі павінны атрымліваць вышэйшую адукацыю ў беларускіх університетах па-беларуску.

6. У беларускай сям'і чытаюць беларускія кнігі. Бібліятэка беларускіх кніг — сямейны скarb кожнай беларускай сям'і.

7. Беларускія сям'і выпісваюць і чыта-

Навіны за тыдзень

«Час прыбіраць»

Спыніла сваю працу Інтэрнэт-газета “Хартыя’97” www.charter97.org. Была ж яна другім па папулярнасці інфармацыйным рэсурсам беларускага Нэту пасля Беларускай Дзяловоі Газеты. Алег Бябенік, рэдактар сайту, кажа, што цяпер няма мячымасці падтрымліваць яго дзеянасць надалей.

У Менску, магчыма, ірацкія войскі

Міністэрства абароны аспрачвае звестку пра тое, што ў Вайсковай акадэміі Беларусі будуць вучыцца 20 ірацкіх афіцэраў супрацьпаветранай абароны. А журналіст БДГ Андрэй Махоўскі, які распавяслоў іхтую інфармацыю, заяўляе, што назіраў ірацкіх афіцэраў у аэрапорце “Менск-2” асабіста. Паводле БДГ, спэцыялізаванца грамадзяне Іраку будуць на вывучэнні зэнитна-ракетнага комплексу С-300. Кошт навучання аднаго курсанта складае 2,5 тыс. даляраў у месяц.

Наркотыкі патаньнелі

Да канца 2001 г. колькасць выявленых наркаманаў у Беларусі складзе каля 7,5 тыс., аднак рэальная іх колькасць можа быць большая разоў у 12. Беларускія паказыкі ніжэйшыя за сярэднееврапейскія. Балышыні наркаманаў менш за 30 гадоў. Пашырэнню наркотыкаў спрыяюць нізкія цэнзы на іх: калі ў 1997 г. цана аднаго грама герану ў Беларусі складала 120 даляраў, дык цяпер яна вагаеца каля 30 даляраў. Зніжэнне цэнзу адбылося пасля адкрыцця мяжы з Расіяй.

Мірон жывы

Уранок 4 кастрычніка ў Лёзине на 50-метровым малаанкаадводзе гароднінасушыльнага заводу вывесілі бел-чырвона-белы сцяг. Адказнасць на сцяг ўзяў Мірон.

Маскву будуюць беларусы

Будаўнікі Магілёўшчыны атрымалі падрад на будаўніцтва ў Маскве 60 тыс. кв. м жытла. На час знаходжання на тэсея будаўнікоў атрымае часовую праціску, інтарнат, сацыяльныя гарантіі.

Паліяваньне на катоў

У Горадні жыльёва-экслюзіўныя службы заахвочваюць грамадзянам да зынічныхніх бадзяжных жывёлаў. За прынесены труп упалаўванага ката, напрыклад, плацяць 200 рублёў, за сабаку — 400.

С.М.

Крадуць драты

У 2001 г. на Клімавічыне зафіксавана пад 90 крадзяжоў дроту з лініяў электраперадач. Гэта абсалютны рэкорд у Беларусі. Некалькі пунктаў па скупы медзі і алюмінію, што месцяцца ў гарахах, хлявах, нежыхых дамах, а то й проста ў кватэрах, бесыпераўнанна працујуць наставчыні. Мэтал вывозяць у седнюю Расею.

Андрэй Кузьмін, Крычаў

22. На сваёй зямлі беларус пачуваецца вольным гаспадаром.

23. Беларус на выбараў не галасуе за чужынца, ворага Беларусі ды іншых наслугаў.

24. Беларус выбірае ў кіруніцтва краіны латыёту-беларусаў, сумленных і адданых беларускай справе.

25. Беларус з павагай ставіцца да іншых націяў, гатоў жыць з імі ў згодзе, мацаваць добрасуседзкія стасункі.

26. Беларус — харобры ваяр, кемліў і спрэктываны жаўнер, мужна, адважна і самаданна бароніць сваю Айчыну ад чужынцаў, ахвяруючы дзеля гэтага наставчыні.

27. Беларус шчыры, гасцінны гаспадар, прымае кожнага, хто ідзе да яго з дабром, гатоў падзяліцца апошнім.

28. Беларус сцяржаны на падзяліцца сцягам “Пагоні”.

29. Беларус — добры сямейнік, мацава-

Тыдзень нашага жыцця Штосьці ў лесе здохла

На мінулым тыдні апошні раз у этэр выйшла інфармацыйна-аналітычная перадача “Рэзананс”. Програма працавала на тры выбарчыя кампаніі, вытрымала некалькі інфармацыйных войнаў і ніколі не зазнала паразы — так, развязіваючыся з тэлегледачамі, акрасылі свае дасягненія галоўны жаўнер ідэалагічных войнаў Аляксандар Зімоўскі. Ён патумчыў, чаму “Рэзананс” спыняе свой выхад: Аляксандар Лукашэнка за час другога прэзыдэнцага тэрміну павінен кансалідаваць ўсё беларуское грамадзтва, стаці прэзыдэнтам для ўсіх жыхароў краіны, нягледзячы на іхныя погляды і палітычныя прыхільніцтвы. Нешта дзеяцца на съвеце, людцы добрыя!

Весь толькі якім чынам ён здолеў паразумецца з той часткаю беларускага грамадзтва, якая яму ніколі не сымпатізавала? І ці пра-бачыць той самы Васіль Быкаў сем гадоў знявагі над сабой і Беларусі?

* * *

У Мазыры на съвяце-кірмашы “Даждынкі-2001” Лукашэнка сказаў, што краўніцтва Беларусі вельмі разумна зрабіла, захаваўшы калгасы і саўгасы, бо сёлетні ўраджай наўрад ці можна было б сабрацца з аднаасобных сляянскіх надзелу. Праўда, з ураджаемым тым на ўсё зразумела. Да выbaraў пададзялілі, што чакаеца рэкорд — сем мільёнаў тонаў збожжа. Сабралі ж ці то пляц, шэсьць...

У суседніх Польшчы і Літве даўно кінуў звыкала для нас змаганне за ўраджай, а рынок сельгаспрадуктаў уласнае вытворчыць перанасычаны настолькі, што сяляне вымушаны скарачаць пасяўнія плошчы.

* * *

Парлямэнт абудзіўся ад сну. Дэпутаты палаты прадстаўнікоў паспрабавалі скінуць свайго спікера Вадзіма Папова і пастаўіць замест яго Лукашэнкавага аднавіскоўца Ўладзіміра Канаплёва. Папову закідалася шмат прэтэнзій: і што ў дэпутатаў малыя заробкі, усяго 290 тыс. рублёў, і што ў палаты нізкі аўтарытэт, і што дэпутаты часам вымушаны ўзьдзіць у замежныя камандзіроўкі ледзь не за ўласны кошт, і г.д. Аднак Лукашэнка ўмяшаўся і ўсіх памірый. Відаць, неўзабаве канструктывную беларускую апазыцыю ўзнадзіц Канаплёў.

Спікер савету рэспублікі акадэмік Вайтовіч заклікаў перавесыці працу вышэйшага заканадаўчага органу на беларускую мову, а трэбагаў сікундніцтва падставіць на беларускую мову, а не ўніверсальнай. Іншыя рэчі, ці дэпутаты ніжнія палаты наведалі Куралаты, ды яшчэ прывезлы з сабай новага міністра транспарту.

* * *

Лукашэнка сардэчна развязіваўся з былым нямецкім паслом Горстам Вінкельманам і запрасіў дыпламата наведваць Беларусь “без усякіх візаў і пашпарту”. Вінкельман, як вядома, выступаў за прызнанне верасьнёўскіх выbaraў законнымі. Іншыя рэчі, ці дэзволіць Эўразіізм беларускаму прэзыдэнту наведваць Эўропу наўраты пры наяўнасці пашпарту і візы?

А гэта яму так карціць! Міністар Хвастоў звязаўся да свайго літоўскага калегі, каб той дапамог Беларусі прараваць міжнародную ізаляцію (Літва зь лістапада будзе старшыняваць у Радзе Міністраў Рэспублікі). Гэта ўжо другі раз вэрэнанс у бок Вільні пасля візыту туды менскага мэра Паўлава. Трэба меркаваць, што за паслугу пасядніцтва з Захадам беларускія ўлады штосьці плаабязаць суседцы-Літве.

Васіль Кроква

Юбілей ПЭН-клубу

Міжнароднаму ПЭН-клубу — 80 гадоў. Ён быў створаны ў Лёндане ў 1921 г. Першым прэзыдэнтам клубу пээт, эсэіст і пісьменнік стаўся Джон Галсупсі, а першымі актыўнымі сябрамі — А.Франс, П.Валеры, Т.Ман, К.Чапак. Сёньня пасаду прэзыдэнта займае мэксіканскі пээт Гамэр Арыджы. Клуб мае 130 уласных цэнтраў ў 91 краіне, у тым ліку ў Беларусі (з 1989). Беларускі ПЭН-Цэнтар узначальвае Васіль Быкаў. Віншум!

Сяржук Іваноўскі

Національны банк выпусціў

калекцыйныя папяровыя банкноты з надпісам “Міленіум”.

Національны банк выпусціў

ЛЮСТРА ДЗЁН

Самы магілёўскі ўрад

Прызначэнне Генадзя Навіцкага прэм'ерам зьдзівіла ўсіх. Навіцкі — тыповы беларускі бюрократ, прайшоў усе прыступкі адміністрацыйнай лесьвіцы. Працаўшы у галіне будаўніцтва, што падпрадкоўвалася Менску, а не Маскве, нават у савецкія часы, і дзе рынакавыя адносіны пачалі ўводзіцца найраней. Маджавы і выразна больш беларускі за свайго папярэдніка. Не звязаны з расейскімі фінансавымі групамі. Збольшага гэты прэм'ер выклікае давер.

Навіцкі — родам з самога Магілёва. Увогуле, у гэтым урадзе магілёўцы кантролююць усьё сэктар “рэальнай эканомікі”. Віц-прам'ерам па сельскай гаспадарцы застаўся Папкоў (родам з Горацкага раёну). Міністэрства прамысловасці ўзначальвае Харлап (Клічаў), міністрам гандлю стаў Куликоў (Амсьціслаў), кіраўніком Мітнага камітэту — Шпліеўскі (Бабруйск). Лічыць прадукты іхнае дзейнасці будзе кіраўнік Міністэрства Зіноўскі (Асіповічы). Падняпроўцы займаюць і чатыры іншыя ключавыя пасады: аховай прэзы-

дента кіруе Яўген Дзізвярніцкі (былы начальнік Дзяржаўнага камітэту фінансавых рассьвільдаўніяў, родам са Шклова), старшынёю Гаспадарчага суду стаў Камянкоў (Бялынічы), кіраўнічай “Беларусбанку” застаецца Ермакова (Шклово), а скандална вядомы Мікалай Апанеў (Асіповічы) вярнуўся памочнікам прэзыдента па спорце.

Лібералы забралі сабе ўсе “палітычна значныя” міністэрствы: Корбут — фінансаў, Шымаў — эканомікі, Хвастоў — замежных справаў, Падгайны — інфармацыі, Мальцаў — абароны, Стражак — адкукацыі, Гуляка — культуры. Наўрад ці гэта пазначае съядомы паварот у палітыцы. Хутчай паконту не засталося дзелавых, здольных адміністратараў з іншымі поглядамі. Час памяняўся!

Дзяржаўнае кіраванне ў цэлым перайшло ў рукі лібералаў і этнічных беларусаў. Тады як цэнтры рэальнай дзяржаўнай улады іх рэпрэсійныя апоры — Адміністрація прэзыдэнта, МУС, КДБ — да-гэтуль узначальваюць беларусы расейскага паходжання.

Прызначэнне Навіцкага яшчэ раз пацвердзіла, што незалежны СМІ й аналітыкі дагэтуль ня маюць ніякай інформацыі з найбліжэйшага атачэння Лукашэнкі. Да канца невядома нават, які тамака мэханізм прыняцца раешнінья.

Сфармаваны ўрад можна называць самым магілёўскім за часы незалежнасці. Магілёўцы, патэнцыйна самыя нелояльныя да беларускай дзяржавы, яе ўзначалілі і цяпер мусіць быць вернымі ёй. Аналігічная “камбінацыя” адбываецца з грамадзянамі Беларусі расейскага паходжання. Вось такім дэйтумом чынам дасягаеща ў Беларусі нацыянальнае адзінства.

Барыс Тумар

Ліст у рэдакцыю

Міне зьдзівіў артыкул у “НН” ад 17 верасьня “Нас 25%”.

Чаму спадар аўтар, а разам зь ім і “НН”, вераць спн. Ярошынай? Апошняя 9 верасьня адрэзу пасля 20-й абвесьціла вынікі па Менску: за Лукашэнку — 75%. А я быў назіральнікам на выбарах і добра ведаю, што, напрыклад, у школе №1 Менску бюлётні лічылі гадзіну і 20 хвіліна. Не сакрэт,

Погляд з Магілёва

Свой сярод чужых

Гісторыя нічому ня вучыць, бо вучнёў у яе няма. Ёсьць толькі стваральнікі і статысты, якія кіруюцца адвечнымі законамі — перамагае машнейшы і хітрыясы. Падзеі 9 верасьня на Беларусі і 11 верасьня ў ЗША яшчэ раз пацвердзілі гэта. Амэрыка — дзяржава вялікая, але ці настолькі, што разглядаць праблемы Іраку, Лібіі ці Аўганістану як сябе ўласныя?

Амэрыка дауну ўзяла на сябе небяс-спречную місію “сусветнага паліцыянта”. 11 верасьня апанэнты Амэрыкі выявіліся хітрышымі й яшчэ раз на-гадалі, што вялікія амбіцы патрапляюць ахвяраў, а на слуху — рана ці позна — знойдзеца іншая. Тым больш, што сіла — гэта ня толькі тэхнічна, вайсковая і фінансавая моц, але і чалавечы-фактар — людзі, іхная воля і пераканаўніцтва. Гэты фактар най-больш далікатны, яму не дадуць рады ракеты і бомбы, а ён вырашае лёссы народу і дзяржаваў.

Падзеі 11 верасьня наводзяць на думку, што барацьба ідэалёгіяў ня зьнікла, а набыла толькі новыя формы. “Аднаполосны” съвет немагчымы, як і кій з адным канцом. Нехта воляй-наволяй заўсёды будзе з супрацьлеглага боку, у апазыцыі. Сέньня гэтае месца занялі ісламскія фундаменталісты, авангард “трэцяга съвету”. Вечнае супрацьстаянне “бедныя-багатыя” набывае на кляса-вяку набыць свае звычайнай памеры! Бяз вашых падпоры — кінай і падколак — ён заваліцца хутчай, чым ад самых крутых тэратаў. Справадыя ж тэратаў 11 верасьня прынеслы най-вялікую карысць Ракеi (у чачэнскім пытанні) і найвялікую шкоду (пасля Аўганістану) — Беларусі. Толькі мы засталіся за рамкамі міжнароднай антытэрарыстычнай салідарнасці і яшчэ раз пацвердзілі свой статус апошніх савецкіх “татібаў”.

Весь тэраторызм на свеце ўзяўся тут і свае тады, дзе нас няма. Але ў беларускага прэзыдэнта іх даволі. А каб змагацца зь імі, трэба грошы, якіх так бракуе на калгасы, дарогі, лякарні, школы, заробкі ды інш. Ня толькі любімым, але і дарагім, за-надта дарагім можа стаць наш прэзыдэнт.

Як тэраторызм з'яўднالі Амэрыку, так нянявісць і злосць непрыяцеляў множыць сілы А.Л. Дык разыдзеца, спадарства, расступіцеся, дайце чалавеку набыць свае звычайнай памеры! Бяз вашых падпоры — кінай і падколак — ён заваліцца хутчай, чым ад самых крутых тэратаў. Справадыя ж тэратаў 11 верасьня прынеслы най-вялікую карысць Ракеi (у чачэнскім пытанні) і найвялікую шкоду (пасля Аўганістану) — Беларусі. Толькі мы засталіся за рамкамі міжнароднай антытэрарыстычнай салідарнасці і яшчэ раз пацвердзілі свой статус апошніх савецкіх “татібаў”.

Васіль Аўраменка

ХУТКА ДЗЯДЫ

Міхаэль Раманов

НЕ ЗАБУДЗЦЕСЯ
прыбраць магілы сваіх,
а таксама тых, да каго няма каму прыйсьці

Алесь Анціпенка

Мала хто дасыць сёняння веры колькасці галасоў, зь якой Лукашэнка перамог на выбарах. Пара-дакальна, але гэта тычыцца як тых, хто галасаваў “за”, гэта і тых, хто галасаваў “супраць”. Невера-годны шмат для каго з прыхільнікаў Лукашэнкі афіцыйныя лічбы “падтрымкі” насамрэч змазалі “эфект перамогі”. У выніку прыхільнікі прэзыдэнта так і не адчулу напоўніцу ані радасці, ані задавальненіння. Дый сам Лукашэнка падчас інаўгурациі зазна-чыў, што ня мае асаблівай радасці з нагоды свайго пера-браныя.

Што да беларускай апазыцыі, дык яна, хоць і мала спадзявалася на перамогу, але ўсё ж разылічала на другі тур, а таму не паспела перажыць ані горачы паразы, ані балючага пачуцця скрадзенай перамогі. Сцэнар вы-бараў, зьдзейснены ўладамі, істотна не зашкодзі апанэнтам рэжыму і самой уладзе пыхалаг-ичных дывідэндаў не прынёс. У выніку выбараў не было дасягну-та эфекту дыскрэдытацыі беларус-кай палітычнай апазыцыі.

ШТО НАПЕРАДЗЕ?

Выглядае на тое, што цягам найбліжэйшых пяці гадоў у беларускім грамадстве будзе і надалей адбывацца распад савецкай і по-

Пасылья Лукашэнкі і разам зь ім

ставаць мэнтальнасці. Моладзь будзе палітызавацца, беларусы будуть ўсё мацней усьведамляцца сабе беларусамі, у выніку чаго скла-дуцца новыя судадносіны палітычных сілаў. Ролю каталізатору гэтых працэсаў будзе адиграваць эканамічны стан, які павольна, але ўстойліва пагаршаецца.

Апошнія выбары выявілі й пэўныя змены ва ўспрыніяці Лукашэнкі з боку ягоных прыхільнікаў, гэта скама як і змены ў ягоным імдзікі. Сутнасць змены палягае ў частковай страже харызма-тычнага ўплыву Лукашэнкі на грамадзтва і ў неэфектыўнасці далейшага працягу папуляційскай эканамічнай палітыкі і папуляційскай прыёмаў утрыманьня ўлады. Сым-птоматычны факт — упершыню ў найноўшай гісторыі Беларусі прадстаўнікі ўсіх родаў войскаў і сілавых структур падчас інаўт-рацыі скалі прыслыгі на вернасць асаўбіста прэзыдэнту Рэспублікі

Беларусі.

Новыя пыхалягічна-прапагандысцкія кампаніі ўладаў ня мелі б вялікага посыпеху, таму “новы” беларускі рэжым будзе вымушаны пайсці на пэўную лібралізацыю эканомікі.

НЕБЯСЬПЕЧНАЯ
ЛІБРАЛІЗАЦЫЯ

На варта разылічваць на тое, што ў краіне адбудуцца рынковыя реформы, але ў краіну будзе паступова пранікаць расейскі капітал, на самым пачатку кантроліраваны менскім рэжымам. Верагодна, што гэтыя працэсы будзе сынхронізаваны з інтэгрacyjnaya-paliticheskym ціскам на Лукашэнкуну з Крамлю. Адчуваючы пагрозу сваім эканамічным інтарэсам, мясцовая рэжымная намэнклatura, разам з зацікаўленымі групоўкамі расейскага капіталу, будзе актыўна шукаць гарантнія ўласнае бяспекі як у Ракеi, так і сярод тых прадстаўнікоў намэнклатуры, якія паспялоўці прыватызаці частку беларускай маёмасці.

БЕЛАРУСКИ “НАРОД”
І АПАЗЫЦЫЯ

За мінулыя сем гадоў беларускі “народ” атрымаў практычна ўсё, што гвалтоўна згубіў разом з цалкам нечаканым для сябе распадам Савецкага Саюзу. Сямігадовая палітыка Лукашэнкі мела выразна тэрапэўтычны эфект для той часткі савецкіх беларусаў, для якіх распад СССР быў асабістай драмай, перажыванай праз цэлы комплекс настальгічных пачуццяў. Гэта перадусім людзі старэшага пакаленія, зь нізкім ўзроўнем эканамічных чаканіньяў і адукациі, нізкім сацыяльным стату-

сам. “Савецкі настальгічны перыяд” у Беларусі падыходзіць да свайго завяршэння, а найбліжэйшыя пяць гадоў будуть характэризавацца інтэнсіўным зменамі ў сацыяльна-дэмографічнай сітуацыі ў краіне і перадусім — зменай пакаленінъ.

Апазыцыя будзе мець шанецца стацца рэальная ўплывовай палітычнай сілай. Станаўчы вынік прэзыдэнцкай кампаніі — яе аб'яднанні. Аднак гэта пакуль што толькі дасягненне самой апазыцыі, а не факт, шырока ўсвядомлены ў краіне. Задача пашырэння сваёй сацыяльна-палітычнай базы, уплыву і наладжвання дыяллёгу з грамадзтвам, зразумелага самым розным сацыяльным і палітычным групоўкам, ўсё яшчэ стаіць перад апазыцыяй. Гэта прытым, што ёй давядзенца яшчэ пе-ражыць некалькі хваляў цікі і перэрасці.

У кожным разе, рэжым Лукашэнкуну ўжо не валодае ранейшымі рэурсамі пыхалягічна-прапагандысцкага ўплыwu на палітычную сітуацыю. У Беларусі разам з выбарамі скончыўся і сямігадовы пэ-рыяд эмакыйнае палітыкі.

Дыялёт Хатамі і Папы

Папа Рымскі гаварыў па тэлефоне з іранскім прэзыдэнтам Хатамі. Размова адбылася па ініцыятыве Тэгерану. Такога ніколі раней не было, каб кіраўнік ісламскай дзяржавы завязаў непасрэдны канкт з Пантэфікам. Па-чалавечаму гэты ўчынак "іранскага Гарбачова" выклікае захапленыне.

Як паведаміў прадстаўнік Святога Пасаду па прэсе, "поўнамаштабная і сур'ёзна барацьба з тэарызмам, — сказаў Хатамі, — прадугледжвае аўтаданніе высілкаў усіх нацыяў, рэлігій і цывілізацый". Таму іранскі прэзыдэнт хадзеў бы стварыць нешта накшталт адзінага фронту ісламу і каталіцкіх царкоў, каб разам прадухіліць перастанчыне ёсцьтвы ў глябальны канфлікт.

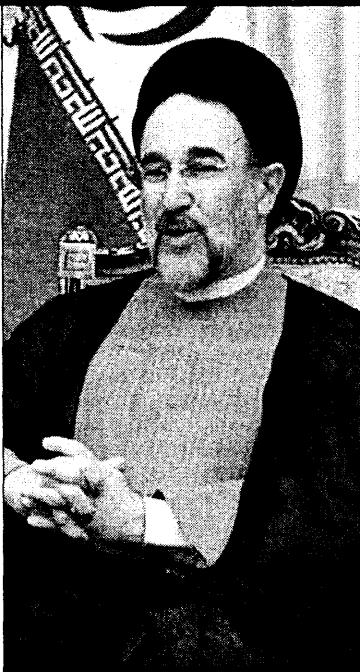
Як піша іранская газета "Хаят-э ноу", Хатамі ў часе размовы выказаў надзею, што барбарскія атакі на Амэрыку, "нагледзячы на ўесь бось, які яны прынеслы, дапамогуць людзям добрай волі ісламскага і хрысціянскага съвету зъяднацца дзеля паратунку чалавечтва і ўсталівання трывалага

міру". Каб у запале барацьбы з тэарызмам не забівалі бязвінных людзей, трэба зразумець карані войнаў і варожасці, адзначыў Хатамі. Адной з найважнейшых прычынаў тэарызму іранскі прэзыдэнт лічыць адчай, выкліканы галечай, дыскрымінацыяй і невуцьвам.

Хатамі выказаў надзею, што "у будучыні замест вайны, дыскрымінацыі і галечы мы пабачым у съвеце мір і любоў, а вайна цывілізацый ператворыцца ў дыялёт цывілізацый", а перадусім дыялёт рэлігіяў". Хатамі выказаў занепакоенасць спробамі процістварыць мусульманскі і хрысціянскі съветы і падзяліваў Яну Паўлу II за тое, што ён часта падкрэслівае агульнасць асноваў ісламу і хрысціянства.

Ян Павал II выказаў надзею, што гэцкі гутаркі паспрыялоць супрацоўніцтву паміж ісламам і хрысціянствам.

Мусульманскія багасловы сапраўды не просяцца ѿзвукоў сваёй рэлігіі і хрысціянству, і юдаізму, падкрэсліваючы, што трох гэ-

REUTERS

тыя веры выходзяць з аднаго ко-
рару. Таму нічога дэіўнага, што
імам і вучоны-сацыяльяг Хатамі га-
ворыць за Янам Паўлам II. У на-
ступным стагодзьдзі саме вялікае
адрозненне будзе ніжэй като-
лікам і мусульманам, а між верн-
ікамі і атэістамі. А хрысціяніне і
магаметане будуть маліцца ў ад-
ных бажніцах.

Сяргей Рак

Беларусы жывуць у сярэднім 60,1 году

Згодна з апублікованым днімі агенцтвам *AP* дасьледаваннем аб працягласці жыцця ў розных краінах съвету, беларусы жывуць у сярэднім 60,1 году — на пяць год больш, чым расеіцы. Ва Ўкраіне гэта лічба складае 56,8 году, у Грузіі — 58,2, у Літве — 58,4, у Арменіі — 59. Эстанцы жывуць крыху даўжэй за нас — 60,8 году. Найменшая працягласць жыцця сярод краінаў былага СССР у Таджыкістане (50,8 году). Сусветным лідарам па працягласці жыцця з'яўляецца Японія — 73,8 году. За ёй ідзе Швайцарыя (72,1) і Сан-Марына (72). Найменшая працягласць жыцця ў Сіера-Леонэ — 29,5. У Амэрыцы людзі ў сярэднім жывуць 67,2 году, шмат менш, чым у бальшыні разьвітых ўсходзячых краёў. У Аўганістане ж — усяго 33,8 году.

Язапат Змысла

У сувязі з пагрозай тэратаў у Празе ўзмоцненая ахова будынку Радыё Свабода

Турцыя Курдзкую мову прызналі

Турецкі парламент прыняў у сераду 34 дэмократычныя прапраўкі ў канстытуцыю. За амежаваныя сымдронага пакарання ўзловілі карыстасца ў СМІ курдзкай мовай прагаласавалі 474 з 494 дэпутатаў. Прапраўкі — частка праграмы палітычных пераўтварэнняў, якіх вымагае ад Турцыі Эўразіяў як умову ўваходжання. Праўда, 12-мільённая курдзкая меншасць па-ранейшаму забаронена вучыцца на сваёй мове.

ЗША Радэн пад руінамі

Пад руінамі Сусветнага гандлёвага цэнтра ў Нью-Ёрку засталася калія 300 скульптураў Радэна. Наагул, кошт твору мастацтва, звышчынных разам з будынкам, сягае 100 млн. даляраў. А рознага золата і срэбра ў сэйфах і бязь іх пахавана пад друзам на 200 млн. даляраў. Гэта прыкладна столькі, колькі ўсе працаздольныя жыхары Менску разам зарабляюць за два месяцы.

Азэрбайджан Папа прыедзе ў Баку

Папа рымскі збіраецца наведаць Азэрбайджан у 2002 г. Пра гэта ён напісаў у адказе на запрашэнне Гейдара Аліева.

Аз варта быць Эўрапарлямэнт думае пра Беларусь

10 кастрычніка ў Эўрапарлямэнце будзе абмяркоўвацца беларускае пытаныне. Мэта дыскусіі — вызначыцца, прызнаваць Эўропе беларускага прэзыдэнта ці не прызнаваць.

Кантакты з бандышкім анклявам

Лукашэнка замяшаны ў прыднястроўскую гульню

Кіраўнік беларускай дзяржавы пачаў свой другі тэрмін з прыёмам прэзыдэнта нікім не прызнанай Прыднястроўскай Рэспублікі Сымірнова. Дагэтуль апошняга за мяжой на такім высокім узроўні не прымалі.

Сувязі з Тыраспалем Лукашэнка пачаў наладжваць яшчэ ў 1994 г. Сынхронна з пэрыядычнымі "набегамі" Лукашэнкі на Расею, з Тырасполлю гучалі заявы пра жаданне далучыцца да "саюзу". Кантакты з сэпаратыстамі ўваходзілі ў яўную супяречнасць з дэкларацыямі афіцынага Менску аб прызнаныне тэрытарыяльнай цэласнасці Малдовы.

Прапраўнік афіцынага Менску з'яўляўся, што Беларусь падтрымлівае адносіны толькі з суб'ектамі гаспадарання Прыднястроўя. Пры гэтым не ўдакладнялася, якога кшталту суб'екты мелі цікавасць да сувязя ўз Менскам. А менавіта на левым беразе Днястра засяроджаныя ці на ўесь пра-
мысловы патэнцыял Малдовы, у тым ліку і прадпрыемствы ВПК. Пасыла таго як яны трапілі ў рукі сэпаратыстаў, паўсталі праблема рэалізацыі прадукцыі. Відаць, менавіта такіх прадпрыемств адагрываюць вялікую ролю ў двухбаковых кантактах Тырасполю ўз Менскам. Акрамя таго, паводле словаў былага міністра ўнутраных справаў Малдовы Віктара Катана, ёсьць падаэрэнне, што Прыднястроўскія гроши "сувораўкі" друкаваліся ў Беларусь.

Кажуць, што інтарэсамі такога кшталту дыктаваліся прычыны неаднаразовых прыездаў Сымірнова з сям'ёй на адпачынак у Беларусь. Візіты гэтыя трываліся ў сакрэце толькі ад беларускіх грамадзян. У Кішынёве ж кожны такі прыезд фіксаваўся.

Пашук сяброў на левым беразе Днястра можна патлумачыць жаданнем беларускага кіраўніцтва дагадзіцца расейскім хаўрусынкам.

Сяргей, верагодна, замест распушчанай камісіі Прымакова наладжваць перамоўныя пракэс паміж Тырасполем і Кішынёвам. Незразумела, прайду, наколькі ягоная актыўнасць сугучная з цяперашнім пазыцыям Крамля па прыднястроўскай праблеме.

У гэтых момант памяшаны Варонін

Сярэднеэўрапейскі агляд Рэформы ў суседзяў

З пачатку 90-х у Беларусі толькі гаворкі, што пра школную рэформу. У нас гавораць, а суседзі ў Расеi, Польшчы і Літве яе ўжо актыўна з'яўляюцца.

ПОЛЬШЧА

Да пачатку рэформаў усе адукатыўныя ўстановы Польшчы працавалі па адзінных навучальных плянах. Польская школа складалася з дзяўючых ступеняў: абавязковага вясмігадовага навучання і старэйшай школы. Вясмігадока давала магчымасць паспачаць у агульнаадукатыўныя прафесійныя ліцэі або ў прафесійныя школы.

Рэформа зьмяніла структуру адукатыўнай пасыльня. Пасыльня шасцігадовай базавай школы дэіцца пераходзіць у трохгадовую гімназію. Навучанье ў базавай школе і гімназіі абавязковое. Потым вучань выбірае паміж трохгадовым профільным ліцэем або прафесійнай школай. А ўжо пасыльня іх выпускні можа здаваць іспыты ў ВНУ. Сыстэма дзейнічае толькі чатыры гады, таму часам узынікаюць цяжкісці з праграмамі, тэстамі, экзаменамі. Паліакі разумеюць, што поспех рэформы заўжды на столкнёцца ад міністэрства, колькі ад настаўнікаў, таму ў рэформе робяць акцэнт на прафесійным росце выкладчыкаў, перападрыхтоўцы і падвышэнні кваліфікацыі.

Цікавай асаблівасцю польскай систэмы адукатыўнай пасыльня ёсць то, што навучальными установамі аплякаюцца мясцовыя ўлады. Цяпер

базавыя школы ѹ гімназіі знаходзяцца на ўтрыманьні і фінансаваны гімназія (нешта кшталт нашых сельсаветаў), а ліцэі й прафесійныя школы — на ўтрыманьні павету (раёну). Так, рада гімназіі Дубічы-Царкоўныя, у якой жыве бацька беларусаў, у траўні вырашила адкрыцца гімназія пры мясцовай падстававай (базавай) школе.

Войт Дубіцкай гімназіі Анатоль Паўлоўскі кажа, што трэба стварыць комплекс школаў, дзе выуччынне беларускай мовы было б абавязковым для ўсіх вучняў. Каб не фінансаваны з боку мясцовых уладаў, на ўрад ці Дубіцкую падстававую школу мела б прыгожую гімнастычную залю, новую кухню і сталоўку. У будынку знаходзіцца шэсць падметных кабінетаў, бібліятэка, камп'ютарная зала, кабінет для дашкольнікаў. У падстававай школе ўсе вучні ядуць абеды, якія напалову аплачвае гімназія.

ЛІТВА

Рэформа літоўскай адукатыўнай пасыльня ў кастрычніку 1991 г. Асноўнымі прынцыпамі навучанья былі абвешчаныя гуманізацыя, демакратyzация, нацыяналізацыя і інавацыя. У адрозненіні ад савецкіх часоў, сёняні агульныя праграмы ўтрымліваюць толькі абавязковыя прынцыпы базавага навучанья. Школы вырашаюць астатнія самі. Яны маюць права ўдасканальваць праграмы. Адбыліся змены ў систэме падрыхтоўкі настаўнікаў, былі раарганізаваныя пэдагагічныя каледжы.

Працяг на старонцы 6.

Ihar Semyonov (left) and Vasili Baranov

з Камчаткі, дзе ён ціха працаваў інжынерам. Шэф мясцовай дзяржбяспекі Вадзім Шаўцоў у 1991-м добра насыляўся ў Рызе і пасыпэў уцячы ад суда ў Тырасполь. Дарэчы, прозвішча сабе Шаўцоў прысвоіў па адным з "апратыўных" пашпартоў. А ад нараджэння ён Анцюфееву. У Кішынёве і ў іншых месцах ёсьць звесткі, што ѹ іншыя дзеячы ПРМ жывуць пад чужкімі прозвішчамі ѹ знаходзяцца ў вышуку. Відавочна, што яны могуць абыгэдніцца ў гэтым ня ведаць і ў Менску. Наколькі кантакты з такім людзмъ адпавядаюць нацыянальным інтарэсам Беларусі?

Прэз-сакратар МЗС Беларусі заявіў, што Кішынёў быў пайнфармаваны пра сустраку Сымірнова з Лукашэнкам і што нікага водгуку на гэту з Малдовы не было. Гэта, аднак, супярэчыла б ранейшаму звяроту малдаўскага МЗС да замежных калегаў з просьбай не выдаваць уязных візаў кіраўнікам Прыднястроўя і адмовіцца ад гандлёвых кантактаў з імі.

Ня выключана, што Варонін, які неаднаразова сустракаўся з Лукашэнкам апошнім часам, сам папрасіў яго пагутарыцца з прыднястроўскімі лідэрамі, "у якога з-пад ног назаўсёды спльвае глеба", каб той сышоў па-доброму.

Візіт Сымірнова съведчыць, што Беларусь таксама ўмяшана ў гульню вакол Прыднястроўя.

Раман Якаўлеўскі

З Маркам Карпам, дырэктаром польскага Інстытуту ўсходніх дасьледаваньняў, гутараць карэспандэнты *Gazety Wyborczej* Марцін Басацкі і Марцін Вайцяўскі.

— Чаму Рәсей столькі год трывала Лукашэнка?

— Не сказаў бы, што трывае. Ён, прынамсі цяпер, цалкам задавальняе Москву, хоць бы тым, што наставіць Рәсей ніякіх геапалітычных патрабаваньняў. Москва ніколі не плаціла Беларусі за транзыт свайго газу на Захад, ніколі ня мела тут проблемаў са сваім вайсковым базамі. А тое, што маскоўская СМІ пішуць пра Лукашэнку, ня мае апінкага ўльыву ні на расейскую, ні на беларускую грамадзкую думку. Нягледзячы на вострую крытку кіраўніка Беларусі ў мэдиях, расейцы не дамагаюцца, каб да высвятлення справы з «эскадронамі смерці» Пуцін перастаў сустракацца з Лукашэнкам. Апошні толькі аднойчы выклікаў абурэнне Москвы, калі з дамломагай мытнага саюзу паспрабаваў залезыці ў расейскі бюджет. Але тагачасны прэм'ер Рәсей Сяргей Кірыенка наведаў мяжу ў Беларусь, і сітуацыя ўрэгулявалася.

— Што магло бы прымусіць Рәсей паўплываць на палітычную сітуацыю ў Беларусі?

— Цік Захаду. Калі на розных канфэрэнцыях нагадаваць Рәсей, што яна нічога ня робіць, каб у Беларусі запанавалі сусветныя стандарты, можа, Крэмль і паварушыцца. Бязьдзеянасць Рәсей — доказ таго, што Лукашэнка ёй не перашкоджает.

— Чаму Лукашэнка такі папулярны ў Беларусі?

— Гэта феномэн. У Польшчы на Лукашэнку глядзяць як на крывавага дыктатара, які без ваганняў стварыў сакратын швадрон для ліквідацыі праціўнікаў. Але насыреч ён баязьлівец, што ўжывае гвалт толькі таемна і ў як мага меншым аўёме. Аднойчы, калі

МАРАК КАРП — з 1990 г. дырэктар Цэнтра ўсходніх дасьледаваньняў пры Міністэрстве гаспадаркі. Цэнтар адносіцца друк і мэдія на абшарах былога СССР і Балканах, рыхтует інфармацыйныя бюлетэні, даклады і аналізы для палітыкаў і навуковых цэнтраў

Сапраўдныя пэсімісты гэта, як вядома, добра інфармаваныя аптымісты. Артыкул выдатнага польскага дасьледчыка Марка Карпа складаецца з букету бліскучых назіраньняў за эвалюцыяй Беларусі ў апошнія гады, геніяльных інтуіцый аб прычынах гэтай эвалюцыі і нізкіх памылак, выклікаемых кепскай інфармаванасцю. Ці могуць, такім чынам, пэсімістычныя прагнозы Карпа аказацца прагнозамі кепска пайнфрамаванага аптыміста?

Гутарку журналістаў *Gazety Wyborczej* з сп. Карпам, прымеркаваную да верасьнёўскіх, горкае славы, выбараў, беларускія СМІ заўважылі. Радыё Свабода спаслалася на яе прынамсі ў двух матэрыялах. Яна сапраўды заслугоўвае спакойнага перачытання і каментару.

Калі не лічыць тых ўсё радчэйших палікаў, якія «беларусінаў» уважаюць за горшую галіну польскага народу, за Бугам здаўна змагаліся два паліярныя стаўленіні да Беларусі. Адны кажуць: беларусы траба шкадаваць. Яны нікому не рабілі крыўды, затое шмат цярпелі ад іншых. Гэта думка яшча Кананіцкай, Фэдэцкага, сотняў міласэрных людзей. Такое шкадаванье падабаецца шмат каму ў

Беларусь як *no man's land*

Лукашэнка быў у Горадні, калі тэатру, дзе ён сустракаўся з мясцовай элітай, сабраліся апазыцыянеры. Мясцовыя ўлады хацелі разагнаць дэманстрантаў, але зьявіўся Лукашэнка, аблайш міліцыянаў і загадаў паадпускаць затрыманых дахаты. Людзі ў залі папракалі яго за такую лагоднасць. Лукашэнка тлумачыў, што, калі раз працівца кроў, вельмі няпроста будзе спыніць гэтых струменей.

Лукашэнка даў беларусам пачуцьцё тоеснасці. Хоць гучыць гэта дзіўна, але ён зрабіў для Беларусі тое, што для Польшчы ў свой час зьдзейснілі Лех Валенса, Папа ці кардынал Стэфан Вышынскі. У Лукашэнку беларусы знайшли ліздра. Ён такі, як яны.

Беларускі народ мае адметнасць: можна вылучыць у ім артыстаў, навукоўцаў, калгаснікаў, п'яніцаў, цвярозых, але застаецца ён перадусім народам сялянскім. Вякімі беларускіх сялянай прывучалі адрозніваць сваё і чужое. Сваё — гэта вёска, чужое — панскі двор.

Панятак беларускага народу, мовы, літаратуры, стварылі прыканцы XIX ст. людзі, што самі сябе вызналі за беларусаў. Але беларускія масы не ўспрыялі іх як беларусаў. Брат прафэсара Вацлава Іваноўскага — стваральніка першага беларускага лемантара — быў сэнтарам II Рэчы Паспалітай. Сам Іваноўскі, хоць лічыў сябе беларусам, выкладаў у Варшаўскай палітэхніцы. Беларуская дзяячка Аліза Пашкевіч пісала пад псэўданімам «Цётка», але для народу заставалася жыхаркай маёнтку. Балашына незалежніцкіх дзеячоў выйшла з панскіх двароў, а таму не была прызнаная народам.

— Ці сёньняшнія нацыянальна-патрыятычныя эліты, якія будавалі незалежную Беларусь, гэтак-сама адуцжаныя?

— Асьцерагаюць ставіць тут знак роўнасці, але ў значнай ступені гэта так.

— То бок, галоўным паказынкам беларускіх зяўляеца антызадоніяцца і антызлітарнасць?

— Хутчэй тут засціць. Польскія сяляне, дзякуючы такім по-

стцям, як Вінцэнты Вітас ці прафесар Станіслаў Пігон, атрымалі пэўны ўзор паводзінаў, якія я коротка называюць імкненнем да цывілізацыі, створанай гістарычнай традыцыяй і шляхецкай культуры. У Беларусі людзі ўважаюць сябе тутэйшымі і не адчуваюць патрэбы імкнунца да нечага іншага. Лукашэнка чудоўна адчуў гэту мэнтальнасць. Ён кажа: мы беларусы, мы ў сябе дома і ўжо ня мусімі пачувацца ані горшымі разесямі, ані горшымі палякамі, як было раней. Паколькі ён быў «шчырый», яму павертылі. У гэтым прычына ягонае папулярнасці.

— Ці мае апазыцыя шанцы застатаца аб'яднанай пасъля прыграночных выбару?

— Вельмі зчыў бы ёй гэта, хаяція лягчай дзяліцца, чым яднацца. Калі захавае здравы глузд і на дасцьць Лукашэнку сябе пасвярць, то захавае адзвінства.

— Як да Лукашэнкі ставіцца старая беларуская савецкая на-мэнклятура?

— Лукашэнка быў кіраўніком адсталага калгасу, а палітычную папулярнасць здабыў, дзякуючы антыкарупцыйным лёзунгам. Ня дзіва, што для старой эліты і апарату ён абсалютна чужі. Нядаўна паступала групоўка «За новую Беларусь», электартарат якой — людзі, звязаныя з апаратам, але якія дыстанцыяваліся ад Лукашэнкі. Калі б яны мелі доступ да мэдияў і эканамічную праграму, можна было б гаварыць аб зародку сапраўднай апазыцыі, але харызма Лукашэнкі такая моцная, што яму на трэба ніякая праграма, каб выйграць на выборах у любога праціўніка.

— Чаму старая беларуская на-мэнклятура так лёгка дазволіла Лукашэнку сябе падпрадкаваць?

— Пасля некалькіх паказальних працэсаў, на якіх было асу-дканыя прадпрымальныя бізнесу-цы, дырэкторы калгасаў, якія адпавядаюць да рынковых рэаліяў, большасць ях чакае пасыўнасць.

Лукашэнка гатовы змагацца, калі адчувае пагрозу. Б'е па стале кулаком, але робіць гэта хутчэй каб напалахады праціўніка, а не забіць.

— Што чакае Беларусь пасъля перамогі Лукашэнкі на выборах?

— Адбудзеца павольна стварэньне новага грамадзтва, якое паступанне вакол намэнклятуры. Але пакуль яна ня сыдзе да «народу», пакуль яна ня прыме правілаў демакратыі, датульні застаненца прыдворнай алігархіі.

— Ці надоў яшчэ хопіць Лукашэнкавай папулярнасці? Няў-же беларусы не разумеюць, што ягонае кіраванье ператварае краіну ў палітычна-цывілізацыйны музей пад адрэзкім небам?

— Ня ўпэўнены, што яны гэта бачаць.

Дзяржава рэалізуе мінімум іхніх чаканьняў.

Разважаюць так: у Рәсей на плошчы пэнсіі, а ў нас плошчы, у Рәсей чачинская вайна, а ў нас мір. Гэта га дастаткова, каб папулярнасць прэзыдэнта трымалася.

Большасць беларусаў шануе яго за тое, што Лукашэнка хоча захаваць як мага больш з былога СССР.

Калі паглядзеце на ВУП ці іншыя эканамічныя паказынкі Беларусі, то Лукашэнка дадуне павінен быў стравіць падтрымку. Але большасць мяркуе, што ён гарантует стабільнасць. Б'е калі дзяржава забяспечвае пастаўкі газу, электрычнасці, мінімальны ўзровень камунікацый — гэта яшчэ на са-мае горшое.

— Але ў нейкі момант дзяржаве на хопіць грошай нават на га-лодныя пэнсіі.

— Ужо бракуе. Але Лукашэнка яшчэ не адчувае, што ягоны рэжым вычарпаў сябе. Апроч таго, напалоханы лёсам Пінчата ці Мілошавіча, ён будзе яшчэ больш сутаргава трымалася за ўладу.

— Маладыя беларусы адрозніваюць сябе ад пакаленіяў, выхаваных у СССР?

— Яны зусім іншыя. Знаёмыя з нармальнымі съветам, у значнай ступені дзякуючы Польшчы, якія зараз звязаюцца для іх найбольш даступнай. Праз 20 гадоў, калі тое пакаленіе атрымае права голасу, паступанне нараэшце грамадзкая сіла, якая штурхне Беларусь наперад. У Польшчы працэс пераменаў таксама цягніцца пакаленіямі. Ад ранняга Герка да Круглага стала мінула амаль 20 гадоў. Гэтак,

відаць, будзе і ў Беларусі.

— Што за гэты час станеца зь беларускай культурай і мовай? Ці ёсьць шанцы на спыненне русіфікацыі?

— Ужо не. Калі б першым прэзыдэнтом стаў Зянон Пазняк, лідар БНФ, магчыма, атрымалася б спыніць русіфікацыю, прымусіўшы людзей вучыць беларускую мову. Але цяпер ніводзін урад у Менску не наважыцца на прымусовую беларусізацыю. Лягчэй беларусам рухацца ў прасторы расейскіх мов, чым ствараць усё ад пачатку па-беларуску.

— Усё паказвае на тое, што пра-права паміж Беларусі і Захадам будзе паглыбляцца. А можа, Эўропа павінна адстракізму ў дачыненіі да Лукашэнкі і пераконваць яго ў патрэбе пасту-павай мадэрнізацыі краіны?

— Астракізм нічога не дзе, але Лукашэнка ніколі не мадэрнізуе Беларусі. Ён меў такія пляны на-пачатку, але пакінуў іх, калі пасъля першых падвышэнняў цэнаў пачаліся дэманстрацыі. Лукашэнка абраў мадэль цэнтральнага плянавання, якое кожнаму дає па-льжачкі, абы ня мерлі з голаду.

Вялікай пагрозай для Беларусі з'яўляеца таксама залежнасць ад Масквы. Найлепшыя прадпрыемствы апаноўваюць расейскія фірмы. Расыце колькасць дамо-ваў, што звязаюцца эканомікі дэльвію краінаў. Калі да ўлады прыйдзе новае пакаленіе, гэтую тэндэнцыю ўжо немагчыма будзе пераламіць.

— Ці маглі б Эўразія і Польша з'яўліцца сітуацыю ў Беларусі?

— Баюся, што не. За 20 гадоў беларускі народ дасыпее і будзе гатовы ісці ў Эўропу. Толькі што тады Эўропа будзе ўжо шмат да-лей, чым сёняня, і для беларусаў можа ня быць у ёй месца.

Цывілізацыйная прорва, што вымалёўваеца сёняня ў Эўропе на стыку праваслаўя і лацінскага хрысціянства, будзе адным з най-большых падзеяў XXI ст. Цяпер ніхто не ведае, як даць ёй рады.

Пераклад з польскай са скрачэннямі паводле *Gazety Wyborczej*

Ці трэба шкадаваць беларусаў?

Беларусі, дзе сваю краіну часта малююць у вобразе няявнай ахвяры — дэльве сусветныя вайны панічылі гэты край, як ніякі іншы, Сталін, Чарнобыль... Шкадавалі беларусаў паліякі і таму, што самі адчуваюць віну. Па меры таго, як адыхаюць з мінуўшчыну міжваеннай Польшчы, сціраюцца ў паліякі і гістарычна віна перед усходнімі суседамі за Бярозу-Картускую і за «беларусаў са съвечка на знойдзені», за сотні бязъвінных ахвяраў акоўскіх партызан. Апроч

Новыя школьнія праграмы: што зьмянілася?

Беларускія школы пераходзяць на 12-гадовы тэрмін навучаньня. Перавыдаюча падручнікі, зъмянініца праграмы, школа ацэнкі ведаў і атэстациі. Сутнасьць рэформаў тлумачыць для "НН" начальнік галоўнага ўпраўленія агульнай сярэдняй школы Міністэрства адукацыі Мікалай Фяськоў.

Мікалай Фяськоў: Рэформа зъмяніла систэму адукацыі. Той аб'ём матэрыялу, які раней вывучаўся за 11 год, зараз будзе вывучацца за 12, таму праграмы і вучэбныя пляны менш перагружаныя. Гэта, у сваю чаргу, дазволіць рэспубліканскаму вучэбнаму дні, і ў будучым можна гаварыць пра піццёдкуну.

Трэці год працягваецца эксперымент па ўвядзеніі дзесяцібалльнай систэмы. Вынікі, якія мы атрымлівем з эксперыментальных школаў, нас задавальняюць.

Вялікая ўвага надаецца прадметам, што фармуюць камунікатыўную здольнасці вучняў. У прыватнасці, гэта замежная мова і інфарматыка. Існуе спэцыяльная праграма па кампьютарызацыі школаў, якая па магчымасці выконваецца, калі дзяржава дзесяцібалльную систэму.

Замест выпускных іспытанаў школьнікі будуць здаваць адзіны дзяржаўны экзамен, дзе асноўнай формай праверкі ведаў будзе тэставанье. Ужо ў гэтым годзе тэставанье па жаданні прыйшла 31 тысячу навучэнцаў. Тыя, хто набраў неабходную колькасць балаў, не здавалі экзаменаў па гэтых прадметах, паступаючы ў ВНУ.

"НН": Ці дапамогуць новыя праграмы наблізіць узровень ведаў выпускнікоў школаў да

ўзроўню патрабаваньняў, якія прад'яўляюць аўтартыентам прыёмныя камісіі ВНУ? Гэта ж была вялікая бяда апошняй гады: у некаторых ВНУ цяжка было паступіць без рэспэктатара з гэтай саюзной установы.

М.Ф.: Гэта праблема ня столькі праграмаў, якія якраз-такі судносіцца з патрабаваньнямі пры паступленіі. Іншая рэч, што ў связі з вялікім конкурсамі прыёмных камісій прад'яўляюць патрабаваньня, якія могуць выканаць толькі выпускнікі навучальных установаў з паглыбленым вывучэннем прадметаў: ліцэй, гімназія.

Бацькі сапраўды часта павінны наймаць рэспэктатараў і плаціць дадатковыя грошы, каб дзіця трапіла ў ВНУ. Мяркую, адзіны дзяржаўны экзамен вырашыць гэту праблему.

"НН": Ці ёсьць нейкія адметнасці рэформы для школаў зь беларускай мовай навучаньня?

М.Ф.: Міністэрства прыняло дадатковыя меры па развіціі беларускай школы. Будуць адчыніцца беларускія ліцеі і гімназіі, прадугледжваючыя льготы, каб жадаючыя вучыцца там было бо́льш, чым сёня.

Гутарыла Л.Г.

Камэнтар пэдагога

Уладзімер Колас, намеснік дырэктара Беларускага ліцею:

Мы на маем нічога супраць 12-гадовага тэрміну навучаньня. Адзінае, што ў хопошу пра гэта скарачаецца тэрмін паступлення ў ВНУ, бо менш часу застаецца да войска. Але нікія зъменяў, нягледзячы на шэраг вонкавых перамен, у агульнаадукацыйнай школе не адбываецца, бо яна сёня — частка ўсёй систэмы, у якой мы жывем.

Працяг са старонкі 4.

У працэсе рэформавання пачалася перавыданьне падручнікаў, былі распрацаваныя новыя дапаможнікі — найперш па літоўскай мове, літаратуре, гісторыі. Фонд Сораса выдатковай 7 млн. даляраў на развіціе літоўскай гуманітарнай адукацыі.

Галоўныя праблемы цяперашняй літоўскай школы: дэмографічны выбух (налета колькасць першакласнікаў павялічылася на 28% у параўнанні з 1996—97 г.), занядбанасць вясковых школак, недахоп сродкаў на адукацыю. Але ў літоўцаў вялікія пляны — аж да стварэння кампьютарных бібліятэк у кожнай школе.

РАСЕЯ

У Расеі школьнай рэформе пачалася сёлета з 1 верасьня. У рэжыме эксперыменту працуе 1953 школы ў 76 рэгіёнах. Апраўляючы новыя агульнаадукацыйныя праграмы, методыкі, новая 12-балльная систэма ацэнкі ведаў. Вынікі эксп-

пэрымэнту станута падставай для карэктнікі школьніх праграмаў у часе пераходу на 12-гадове навучанье.

Зъменіца й сама сутнасьць навучаньня. Яно будзе арыентавана на практычныя веды, хуткую інфарматызацыю, вывучэнне замежных моваў, асноваў права і эканомікі. Магчыма, зробіцца абавязковым экзамену па замежнай мове і інфармацыйных тэхналёгіях.

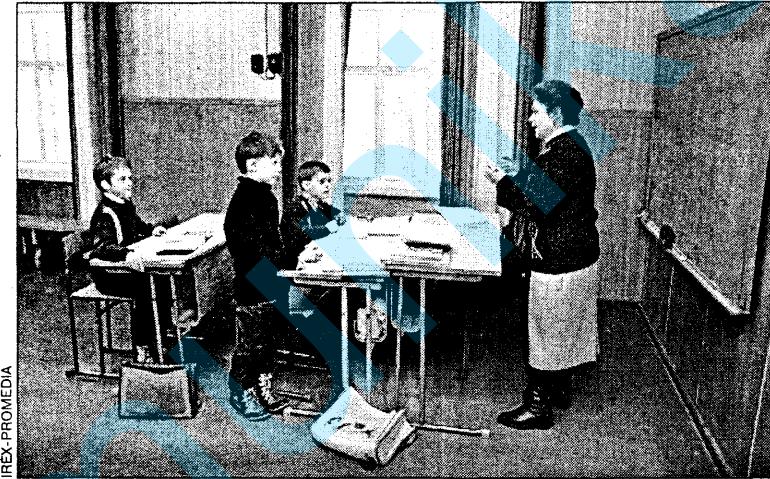
Зараз у Расеі абавязковым зъявляюцца экзамены па матэматыцы, расейскай мове і літаратуре (яны завуцца адзінай дзяржаўнай экзамену — АДЭ). Яшчэ тры іспыты вучні здаюць на выбар. Калі школьнік паступае на прыродазнаўчанавуковы факультэт, ён мае здаваць у школе фізыку, хімію, біялогію ў дадатак да абавязковых прадметаў. Калі абірае гуманітарныя або сацыяльна-еканамічныя профілі — здае замежную мову, гісторыю, геаграфію. Падчас АДЭ вучні пішуть па кожным прадмете тэсты, якія складаюцца

з дэльюючым частак: атэстацийнай і часткай ВНУ. Пасыпаховая здача 2-й часткі дае права паступлення ў ВНУ без уступных іспытанаў. Расейскі міністэрства адукацыі Ўладзімер Філіпов лічыць, што АДЭ мусіць праводзіцца толькі ў прысутніцтве супрацоўнікаў прокуратуры. Но нават ФСБ далучыцца.

Зы мінулага году расейская восьмікласнікі ў 45 школах з 14 рэгіёнаў вывучаюць новы курс "Мой выбар". Дзеци спасыціцаюць грамадзкія каштоўнасці, вучнаца аналізуваць свой характар і ўчынкі, набываюць жыццёвые досведы. Для таго, незвычайнага прадмету неабходная і спэцыяльная форма заняткі — урок-тульня, урок-диспут, урок-вандрушка, урок-казка.

Сур'ёзна з'яўляюцца расейцы і за вясковымі школамі, куды ўжо націраваныя кампьютары на суму 50 млн. рублёў. У рэгіёнах, дзе вучням цяжка самастойна дабраца да школы, працуе праграма "Школьны аўтобус".

Людміла Гулюк

IREX-PROMEDIA

Маё настаўніцкае мінулае

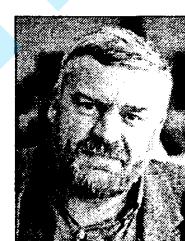
Успаміны быльых вучыцялёрў

далі перасяляца ў вёску. Я нават пісаў у камітэт партыі, але нічым не змог дапамагы. Сям'ю Зьдзіславы перасялілі, а сямейнае гняздо зруйнавалі трактарамі".

Уладзімер Арлоў

пісменнік:

"Я не рыхтаўся да пэдагагічнай працы, магчыма, таму, што не пашанцевала на школьніх настаўніцак. Напрыклад, скончышыў школу, я на ведаў такога пісменніка, як Караткевіч. Адзінам выключэннем быў толькі настаўнік фізыкі, які захапляў мяне на столькі навукай, колькі сваёй асобай. Я нават хадзіў у школы аркестар народных інструментаў, якім кіраваў наш фізык і граў там, уяўце сабе, на балалайцы. Але, як і ў фізыцы, асаблівых здольнасцяў я на выявіў.

А пасля гістфаку БДУ я атрымаў накіраваньне ў днізу з наваполацкіх школаў. Асабліва запомнілася мне 8-я "Г" кляса, адметная тым, што на "добра" і "выдатна" замаймаваўся толькі адзін вучань. Але там мяне слухалі, развязіўшы раты. Калі мы праходзілі Французскую рэвалюцыю, у прыватнасці, забойства Марата, усе наў愉悦адрэдкі прасіліся адказаць. Падняў руку нават сын дырэктара аднаго з прадпрыемстваў, які звычайна з цяжкасцю мог правільна называць, у якім гадзе мы жывем.

Памятаю сваю вучаніцу Зьдзіславу — вельмі добрую і здольную дзячынку. Ейная сям'я жыла на хутары, пакуль не зага-

(затое быў добра знаёмы з НКВД, Наваполацкім кожвэндыспансэрам). Калі я яго выклікаў, ён працаваў: "Я хачу расказаць, як яна яго зарэзала". — "Каго зарэзала?" — "Ну, эгэта, здыхліка, які сядзеў у ванні", — быў адказ. Пасля гэтага мой вучань ня толькі расказаў, але і вельмі эмансційна паказаў, як Шарлота Кардэ выпраўіла душу Марата ў вечны вырай. А я канчаткова зразумеў, што ні Яна Амоса Каменскага, ні Пэсталёты з мяне на выйдзе. На гэтым мая пэдагагічная кар'ера скончылася".

ХВЕДАР КЛІМЧУК

мовазнаўца, кандыдат філяліягічных навук:

"Я працаўаў у вясімі школах. Першая была ў вёсцы на Століншчыне, а пэдпрактыку праходзіў у Пінску. На працу я заўсёды ішоў з радасцю, бо ведаў, што з радасцю мяне чакаюць і вучні. Акрамя выкладаньня, я вёў краязнаўчы гурток. Разам са сваім вучнем Уладзімерам Ляшчынам мы выявілі ў адной мясцініце аскепкі керамікі, якія адносіліся да пяці розных эпох — ад VIII—IX да XVIII ст. Гэта дапамагло ўладніць час узьнікнення вёскі Сіманавічы, што на Дарагічыні.

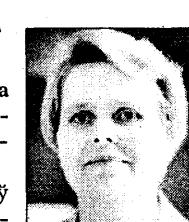
Праходзіць час. Нярэдка сустракаеш быльых вучніяў. Часам цяжка

іх пазнаць, у некаторых ужо ёсьць унукі. Але пачынаеца размова і ўсё высьвітляеца..."

ВАЛЯНЦІНА КОЙТУН

старшыняка Фонду Эўфрасіні Полацкай:

"Я вучылася ў Львоўскім універсітэце на філфаку. У 1969 г. па запрашэнні праф. Адама Супруна перавялася ў БДУ, кад пасля 5-га курсу вучніца ў асыпірантуру. Падчас наўчання ў БДУ пазнаёмілася і займела перапіску з Ларысай Геніош, далучылася да групы Алеся Разанава. Мы зборалі подпісы супраць русіфікацыі, што панавала ва ўніверсітэце. Пачаўся пераслед з боку кіраўніцтва, і размовы пра асыпірантуру ўжо не магло быць. Я атрымала накіраваньне на працу настаўніцай. Выбраўся вёску Варняны на Астравечыні. Мяне ўрэзала сакавітая беларуская мова, дзвіносная нацыянальная настраёвасць. Варняны блізка ад Вільні, і я часта ездзіла туды, праходзіла па вуліцах, якія памятаюць Алаізу Пашкевіч. У Варнянах я настаўнічала толькі год. Памятаю ўражанье вучніяў, якіх я пазнаёміла з творчасцю У.Караткевіча. Як блішчалі іх вочы, як яны потым ездзілі ў Астравец і шукалі ў бібліятэцы творы Караткевіча. З многімі вучнімі я перапісваюся і зараз. Адзін з іх, Рычард Бялячыц, нават стаў пастам".

Запісала Л.Г.

асаблівасць беларускай систэмы адукацыі — кансерватызм. Узяць тое ж навучанье замежных моваў. Быццам усім ясна: сёня беларусам патрэбныя ангельская, нямецкая, польская. Польскай у школах ня вучыць зусім. Квайфікаваных настаўнікаў ангельскай і нямецкай бракуе. Затое Лінгвістичны ўніверсітэт і підагагічны ВНУ ў рэгіёнах штогод выпускае сотні настаўнікаў французскай і гішпанскай. Хоць у Беларусі гэтыя мовы зусім не запатрабаваны і ў агляднай будучыні ня стаіць запатрабаваны. Такая структура зацверджаная шчэ ў брэжнэўскі час... Рэформа не націраваная на перадоленіе гэтага кансерватызму, бо не дae самастойнасці ў выбары навучальнym установам.

У нас стрыжань рэформы — змены ў размежаваны навучальнага часу. У Літве і Польшчы — перакваліфікацыя настаўніка. Бo, мяркуюць там, пакуль ня будзе штат настаўнікаў, здольных навучыць кампьютару, ангельскай мове, асновам эканомікі і права, ня зменіцца ў сутнасці сваёй школа.

У Беларусі настаўнік заўжды быў больш чым праста спэцыялістам. Ён вучыў жыццю. Наша школа стаіць на настаўніку. Не зменішы настаўніка, ягонага жыцця і статусу, не зробішь школы.

Сфармаваныя імпэрыя

Алесь Чобат

I Галоўная асаблівасць беларускай нацыі ў тым, што яна фармавалася не ў клясычную "эпоху нацыяналізму" XIX ст., але ў эпоху ўсходнепольскіх войн і сацыяльных рэвалюцый XX ст.

Беларусы найперш сацыяльная, а не нацыянальная супольнасць. "Вялікая вёска". Лучыць іх не гістарычны лёс, не мінулае і будучае, але выключна сёньняшні дзень. Нават стаўленыне беларусаў да суседзяў абмежаванае сёньняшнім патрэбамі. Сяроднастатастычнага беларуса мала цікавіць сусед як чалавек; тым больш іншая нацыя як нацыя. Больш цікавіць яго суседскі двор або іншая краіна як месцамагчымага заробку, пазыкі альбо здабычы трафэй. Таму стаўленыне беларусаў да расейцаў і да Расей вельмі рознае: расеец гэта ўсяго толькі чалавек, без якога праўшыць можна, але Расея — гэта зямля абяцаная, бо там такія сродкі, рэсурсы, грошы, тавары і магчымасці, без якіх праўшыць нельга. Ні Эўропа, ні нават Амэрыка не вытрымліваюць у вачах беларуса канкурэнцыі з Расей — яны ня так лёгкі дасступныя і не такія надзеіныя, а рызыкі беларус ня любіць.

Такая шчырая лёгіка гучыць брыдка, а ў жыхыць выглядае яшчэ горад, таму існуе маскіровачны міт пра тое, што беларусы — гэта тожа рускія", "таварыт папускі" *etc.* Насамрэч, з беларускага пункту гледжання, Расея — як бяздонная бочка і панскі двор! — мусіць быць, а самі расеецы мушуть зусім ня быць.

II

Другая асаблівасць беларускай нацыі ў тым, што яна фармавалася не ў сваёй дзяржаве, але ў Расейскай Імпэрыі і Савецкім Саюзе. Фармавалася на самым памежжы Імпэрыі з прынцыпам іншай культуры, з ўсходнепольскай традыцыяй у палітыцы і гаспадарцы, з іншымі побутом, з польскім, наймацнейшым у Эўропе катализмам. Польская эліты і сфармаваная імі польская нацыянальная сацыяльнасць лічылі Беларусь ня проста акупаваным Расейскім землямі. Рэчы Паспаліт, але духоўна і культурна польскім землямі.

Аднак, перамога "польскасасці" на Беларусі была малавагоднай. Справа ў цывілізацыйным адрыве. Польша перасягала беларусаў на тры-чэтыры галавы, тады як расеиць яны нація зусім не перасягали, а часам і горш выглядалі. У шматнацыянальнай імпэрыі беларусы мелі лепшыя шанцы на індывидуальнае выжываньне і жыцьцёвые прагрэсы, чым у Польшчы, абсалютна маналітнай, з яе выгадаванай катализмікім касцёлам "вышэйшасцю" ў парадунані зь іншымі. "Вялікадзяржаўны расейскі шавінізм" на ўзорні сталічных кабінетаў, замаскварэцкага купецтва ці правінцыйных дзержымордаў быў дзіцячай цацкай, постражах на гародзе ў парадунані з фанатызмам местачковай "польскасасці", тым болей, тут — на Крэсах.

III

У выніку падзелы Рэчы Паспаліт і Венскага Кангрэсу беларускія землі ад Буга да верхняга Дняпра — магнатыры і шляхта польской культуры і катализмікі веры; мястечкі жыдоўскія ды прыгоннія вёска, уніяцкі і часткова праваслаўніц, — апнуліся ў складзе Расейскай Імпэрыі. У адрозненінне ад цэнтральнай

Польшчы, зь ейнай шырачэзной аўтаноміяй у выглядзе Царства Польскага, Канстытуцыяй, 100-тысячнымі войскамі, судова-прававой систэмай, нацыянальной асьветай, банкам, валютай і мытнай мяжой з уласна Расей, "гістарычнай Літвой" не атрымала амаль нічога. Што прадаў, дзеянічай Віленскі ўніверсітэт, у судах ужываліся Літоўскі Статут. Імпэрыя проста ня ведала, што з тым рабіць — не хапала ні сілаў, ні людзей, ні сродкі. Землі ад Буга да Дняпра не разглядаліся тады ў Санкт-Пецярбургу як "іконічнікі", Царства Польскага было расейска-польскай Уніяй — з імпэратарам Аляксандрам I у якасці караля Польшчы, якога прадстаўляў у Варшаве намеснік Канстанцін з сымбалічным гарнізонам.

Польская палітычная думка разглядала беларускія землі як Забраны Край, а рэстытуцыя Рэчы Паспаліт не ўжлялася без усходніх межаў 1772 г. ажно пад Смаленскам. Тыя ідэі выспявалі не ў Варшаве, а ў Вільні — сродкі "філяматаў" з "філярэтамі" пад духоўным айцоўствам Лялевеля. З чаго б у Варшаве князям Патоцкім і С. разбараць Царства Польскага? Калі б Аляксандар I паслушаў свайго прыяцеля Чартарыйскага і зрабіў з "гістарычнай Літвы" яшчэ адну аўтаномію, не было б ні Лялевеля, ні Мікевіча, ні "падхарунжых" 1830-га.

Не было б і масавага мацавання на Крэсах той штучнай польшчыны, Храптовічы і Радзівілы не пачалі б заганяць уніятаў у каталіцтва. За два дзесяцігоддзі з Беларусі зьявіліся дзясяткі новыя касцёлі і тысяцці касцёлі і падхарунжых" 1830-га.

Халоп-каталик нічым ня розніўся ад халопа-уніята ці праваслаўнага. Толькі што хадзіў ужо не ў царкву, а ў касцёл, разам з панамі панскім аканомам. Халопу для пачатковага авансу шмат ня трэба.

Нават Лістападаўске Паўстанне 1830 г. нічога не зъмяніла ў імпэрыялістичнай аўтаноміі адносна "гістарычнай Літвы". Трапіла пад рэпрэсіі адно Царства Польскага. А на Крэсах касцёлі нават узманичіў пазыцыі, набыўшы, як зачынілі Віленскі ўніверсітэт, німб апошнія абаронцы "польскасасці" ў Расейскай Імпэрыі.

Санкт-Пецярбург ня меў намеру "абрушаваць" "гістарычную Літву". Імпэрыя дамагалася, каб "ліцвіні" служылі Расей "верай і праўдай", як імперскія бароны з пад Рыгі і Рэвелью, грузінскія князі і армянскія купцы. Плянуй пра будучыню Беларусі не было ніякіх...

IV

Мала што зъмяніла і паўстанне 1833 г. Прафэсар Міхал Каяловіч чытаяў Аляксандру II і ягонаму атачэнню лекцыі пра "Западную Росію". Намаўляў імпэратара абалерціся на "западнорусов" (дзяцін-семінарыстай, уніяцкага паходжання). Генэрал-губэрнатар Мураўёў-«пешальнік» меў праекты больш шырокія: зачыніць усе катализмікі кляштары, усе касцёлы, забудаваць пасля 1772 г., а зямлі з кнігіскаваных польскіх мэйткі наядзяліць былымі прыгоннымі халопаў бяз выкупу, ды яшчэ вывесыці з Краю войскі (казакоў — неадкладна), але за докаду перасяліць сюды 200 тыс. сілянай з цэнтральнай Расей. Каяловіч і Мураўёў прапаноўвалі зусім розныя рэчы: адзін хацеў падарваць "польскі элемэнт", падніўшы статус і адукаванію беларусаў, другі імкнуўся вынішчыць тут усё польскіе і калінізаваць "гістарычную Літву"! І вельмі хутка і Кая-

Анатоль Клічко

ловіч, і Мураўёў пайшлі ў адстаўку. Польская лобі ў Санкт-Пецярбургу было мацнейшае, а Імпэрыя зъбралася не вынішчаць тут "польскасасць", а толькі "прыручыць" яе.

З 1867 г. была абвешчаная новая палітыка "замірэння саслоўяў" — расейскага дваранства і польскай шляхты. Ня думаючы аднаўляць "польскасасць" (па-за вулічнай гвардіі і салёнамі), губэрнатар Паташнік пад 15 год зрабіў усё, каб выдаліць з Краю ўсіх "мураўёўцоў", разам са старым Сямашкам, не дапусціць адкрыцця "расейскага" ўніверсітету ў Полацку (змест польскага ў Вільні), не дапусціць пашырэння нават пачатковай асьветы па-расейску! "Паташнік" была не самадурствам, але кансэрваторскі Сярэдніавечча, выдлізіцай Беларусі. Да 1881 г. "пяць беларускіх губэрній" мелі ўсе разам менш школаў, чым адна Смаленская, дзе сіравы з "народнай асьветай" таксама ішлі не найлепшым чынам.

Халоп-каталик пад 1867 г. быў для беларуса "маскалём", "прыезджым", чыноўнікам, жандарам і афіцэрам. Тут ня бачылі ні земліробаў-каляністу, ні мяшчанаў-рамеснікаў.

V

Практычна да 80-х XIX ст. расеец быў для беларуса "маскалём", "прыезджым", чыноўнікам, жандарам і афіцэрам. Тут ня бачылі ні земліробаў-каляністу, ні мяшчанаў-рамеснікаў. Гадоў пятнаццаць па скасаванні прыгону становішча ў "пяці беларускіх губэрніях" практична не зъмянілася. Край гібей. "Паны" трymалі натуральную гаспадарку — тады і цягнулася панчына, наўзіваліся гайдукамі і бізуном. "Царскія" наядзелі зъменшыліся за пакаленне з 9—10 га на адну гаспадарку да 2—3 га, а шостая частка "гаспадароў" была зусім без зямлі. Не было тут земельнага рынку, не было і ніякага гандлю. Тому пачалося масавае "адыходніцтва" (да 30—40% з Магілёўшчыны, нават з заходнім Гарадзеншчынай да 15%) на саёманыя заробкі ў Расей, перавозілі на будоўлю чыгунаў, на фабрыкі ў Маскве і Санкт-Пецярбургу. У Польшчы ж была канкуренція, там пазнавалі "чужых", там майстары гаваўшы па-польску, там не было царкви.

А ў Расей беларус меў тых саёмы выгоды і невыгоды, што і любы прыбыш з немцаў-лютаранаў, палякаў-каталикоў, татараў-мусульманаў. У кожнай Імпэрыі існуе пэўная "народная талеранцыя", альбо абыякавасць. Яна спрашчала адаптацию і спрыяе

асыміляцыі (у монаціянальных монакультурных краінах з гэтым цікай!). Адно не разумеў тады і не разумее цяпер расеец: як гэта "праваслаўны" можа быць "нерасеец"?! Но "праваслаўны" і "расеец" гэта адно і тое, а што ты беларус, то я мы тут масквіты, варонежцы, яраслаўцы і г.д. Праз гэта прычаплялася блытаніна нацыянальна-моўнай і культурнай адметнасці з этнографічнай-рэгіянальной асаблівасцю.

Яшчэ адным шляхам кантактаў расейцаў і беларусаў было войска. З аднаго боку, дэмабілізованы "салдат" быў у сваёй вёсцы своеасаблівым "русіфікатарам", зь іншага — мноства беларусаў лічылі армейскую лямку "выгодай" у параўнанні з галотай у сваёй хате, імкнулася застацца ў войску. У 1914 г. унітар-афіцэраў беларускага паходжання было больш за ўкраінцаў.

VI

Да канца прыгону піякай "нацыянальны сацыядомасці" праста не магло быць. Мець нацыянальнасць — прывілея свабоднага чалавека. Але беларус, пазбяўлены ўласнай эліты, быў ня та сваёй сваёй хате, імкнулася застацца ў войску.

VII

Да канца прыгону піякай "нацыянальны сацыядомасці" праста не магло быць. Мець нацыянальнасць — прывілея свабоднага чалавека. Але беларус, пазбяўлены ўласнай эліты, быў ня та сваёй сваёй хате, імкнулася застацца ў войску.

Шанец беларусаў як нацыі быў у тым, што палікі і Расея не падзеляюць Беларусь па-добрачу, што будуть ня так прасоўваць і асыміляваць беларусаў, як не даваць іх прасоўваць ды асыміляваць іншай нацыі.

VII

Пры Аляксандру III (1881—94) была абвешчаная "шавіністичная" лінія "Росія для рускіх!". Расея часова адмовілася ад актыўнай эўрапалітыкі, і ўдзельнічала ў войнах, але пераўзброяла і мадэрнізowała армію і флот, упершыню мела прафіціт бюджету і цвёрды рубель, па тэмпах будаўніцтва чыгунак перагнала Амэрыку *etc.* Жорсткая адміністрацыйная меры аблежавалі самадурства "новых расецаў" — фабрыкантаў, і неўзабаве заробак фабрычных работнікаў павялічыўся ў чатыры разы.

Гаспадарчы рост выклікаў разыўціць адукцыю. Ужо перапіс 1897 г. паказаў, што ў Беларусі налічвалася 87% пісьменных мужчынаў і 45% жанчынаў у ўзроўні сярэдніх польскіх віляні, што таяя нація нарадзіла каралінгі ў Беларусі. Сярэднія і сельскагаспадарчыя школы ў Вільні і на правінцыі штогод выпускалі сотнямі аграномаў і школьнікамі настаўнікамі — падрасцала свая, мясцовую інтэлігэнцыю.

Паколькі беларусы ня мелі старай "фёўданльнай" нацыянальной эліты, гэты адукаваныя прарыў спрыяў ня столькі фармаванью нацыі, колікі адыходу "адукаваных тутэйшых" да суседзяў. Дзеяньні з дзесяці беларусаў, стаўшы на пачатак жыццёвай кар'еры, забываліся пра Беларусь беззваротна. Адны абавязкі і небяспеку цягнула за сабой тая "беларускасасць". Але ўжо тады паліцыя Рэгіянальна выкryvala ў сэмінары

ях (Нясьвіж, Вільня etc.) падпольныя гурткі "беларускіх нацыяналісту". Іх аддавалі ў штрафныя роты, а выкладчык за "дрэны нагляд" ссылали ў Туркестан. Амаль усе дзеячы БНР 1918—25 г. — былыя сэмінарысты: настаўнікі, афіцэры і аграномы. Адукацыя, хоць і на "чужой" мове, гэта *адукацыя*. Шмат адбіраючы на карысць тытульнай расейскай нацыі, тыя сэмінары і школы ўсё ж гадавалі нацыянальную інтэлігэнцыю. А казёншчына і паліцэйскі дух праз натуральнай малады пратэст толькі памнажала ле!

Капіталізм XIX ст. не сфармаваў тут паўнавартаснай нацыі, але менавіта ў канцы XIX ст. "беларускі фактар" упершыню ў сучаснай гісторыі праявіўся ў культуры і палітыцы. Перапіс 1897 г. упершыню зафіксаваў беларусаў як асобную частку "трыадзінага расейскага народу". А тое "трыадзінства" — насамрэч зусім непатрабнае царыズму! — падкінуў яму ўсё той жа колішні "западнорус" прафесар Каяловіч. Гэта быў пачатак беларускай нацыі. Но нацыя ёсьць не тады, калі сама крычыць пра сябе, але калі пра яе... ціха згадваючы моцныя суседзі.

VIII

Расейская Імпрыя не магла, хоць гэта было цалкам лягічна і пэрспектыўна, падзяліць беларусаў з Польшчай. Но на 1830 і 1863 г. не было Польшчы, быў толькі "Прывісленскі Край". Не з сацыялістамі ж з падполья імпрыя мела гаварыць. Толькі пасля 1905 г., калі ў Расей зявілася Дзяржаўная Дума, спрабавалі заняцца гэтым Дмоўскі і Пурышкевіч. Так што лытганыне "з Расейці з Польшчай?" упершыню было сфармаванае зусім не беларускім сацыялістамі.

Апошня, згуртаваны ў 1905—15 г. вакол выдавецтва доктара Іваноўскага ў Санкт-Пецярбургу і тыднёвіка "Наша Ніва", выказвалі канцепцыю аўтаноміі Беларусі і Літвы з цэнтрам у Вільні. У складзе будучай дэмакратычнай Расей. Пра незалежнасць маўчалі — бо з кім было яе будаваць?! Катастрафічна бракавала эліты, нават настаўнікі і малодых афіцэры.

У 1920 г. канцепцыю аўтаноміі Літвы скарыстае Пілсудзкі. У складзе Польшчы. Літва мусіла складацца з трох кантонуў: Літоўскага з цэнтрам у Коўне, польскага з цэнтрам у Вільні і, нароўшце, беларускага з цэнтрам у Менску.

Аўтаноміі польскі кантон на аўтамоній Літве ў складзе Польшчы — галаву можна скруціць. Але ці магло быць іншае раשэнне ў той заблытаці нацыянальна-рэлігійнай мазаіцы колішніх ВКЛ? Цікава, што частковая гэтыя ідэі былі рэалізаваныя. "Беларускі кантон" захаваўся ў выглядзе БССР з шасыці паветаў з мільёнам жыхароў, а ўжо ў складзе Савецкага Саюзу вырас на ўсходзе да цяпешнай мяжы Рэспублікі Беларусь.

Мяжы 1921 г. праляглі на заход ад Менску, хоць бальшавікі самі хацелі адступіць на Бярэзіну-Дняпроўскую. *Ніхто* ў палітыцы тых часоў не хацей ні беларусаў, ні Беларусі. *Ніхто*, па-за Пілсудзкім і Сталінім.

1905—15 г. былі часам найбольшага прымесловага ўзъўлёту Расейскай Імпрыі. У народных мітах да нашых дзён менавіта царская Расей ўяўлялася беларусу спакойным, сытным і справядлівым краем. І яго можна зразумець, ведаючы, што здарылася далей.

IX

1 жніўня 1914 г. началася вайна, а вясной 15-га немцы зламалі фронт расейскай арміі і пачалося яе адступленне з-пад Варшавы ажно да лініі Дзівінск—Нара—Баранавічы—Пінск. Пасярод Беларусі фронт прастаяў ажно да 1918 г.

Падчас "Вялікага Адступлення" расейскіе камандаваныне ўпершыню ў гісторыі ўсходніх Еўрапейскіх войнаў спрабавала ўжываваць так-

тыку "выпаленай зямлі" — забіраць з сабой ўсё цывільнае насельніцтва. Праваслаўныя ярархі падзялілі ўрад, што расейская вёска — а менавіта яна мусіла ўтрымліваць "безсанцай" — падзеліца толькі з праваслаўнымі. Но ні каталікоў, ні жыдоў яна ніколі ня бачыла. Таму пад прымусавае "безсанцства" трапілі амаль выключна праваслаўныя з Гарадзенскай і Віленскай губэрніяў — калі мільёна чалавек! Гэта была першая *этнічна чыстка* ў Эўропе XX ст. Расейская імпрыя праз сваю глупоту спрыяла будучай II Рэчы Паспалітай.

А на расейскім баку фронту было да мільёна чалавек на пазыцыях і да 500 тыс. у тылавой службе — з большага выхаду з цэнтральнай Расей (15-я Армія, набраная ў Беларусі, у 1916 г. трапіла на Румынскі фронт).

Гэткі ваенны *ператрус* быў бы найлепшым сродкам "русіфікацыі", калі б Расейская Імпрыя ў лютым 1917 г., у выніку "з'яўляжэння царызму", арганізаванага прамыслоўцамі, што паразытавалі на вайне, і карумпаваным чынавенствам, ня лягнулася. У канцы 1917 г. расейскі хаос пачалі заграбаць пад сябе бальшавікі. Дзярэчы, адзінай расейскай партыі, якая ніколі не забывалася пра шматнацыянальнасць Расейскай Імпрыі. (...)

"Нацыянальнае пытаньне" з таго часу да нашых дзён дапякае ня так беларусаў, як усялякія савецкія і постсавецкія спэцслужбы. Які зь беларуса нацыяналіст? А вось кар'ерыст, бворакрат і нахабнік — "я бы такому в рот палец не положил", як заўважае пэрсанаж папулярнага твору савецкай літаратуры "Залатое цяля".

Дэнацыяналізацыя мае тры прычыны: а) цывілізацыйную адсталасць; б) адсутнасць нацыянальнай эліты; в) "жыцьцёўкі прагрэс" і галодныя страйкі. Першая складаецца стагодзьдзяю, другая вынікае з першай, а трэцяя — гэта своеасаблівы "рэванш" за другую. Толькі ў тым фокус, што *ніякага адраджэння* гэты рэванш не дзе. Нешта зусім другое вырастает з таго рэваншу, як зь першай "Нашай Нівы" і Акту 25 Сакавіка 1918 году вырасла цяпешнай Рэспубліка Беларусь зь яе *colchogut veto* і пажыцьцёвай прэзыдэнтурой...

XI

Найболышы размах і росквіт "русіфікацыі" набыла ў час "хрущоўскай адлігі", калі пачалася *індустрыялізацыя* БССР. Вёска рушыла ў Менск масава. Вяскові-менскі люд — як у той Лацінскай Амэрыцы! — вымысьліў сабе адмысловую мову, *трасяняку*.

Сёняння Беларусь розыніца ад Расей, як Лацінская Амэрыка ад Гішпаніі. Нашыя крэолы ня маюць чаго прапанаваць расейскай культуре. Во імпрыя ўсё *лепшае* заўжды адбіра і забрала сама, а тлум цешыў сябе на карнавалах ці "славянскіх базарах".

Той мільён расейцаў, які цяпер живе ў Беларусі, па-вясковаму жучы, толькі "піщацца расейцамі". Нікага месінства няма. Адпаведна, і ніякага стэрэатыпу расейца ў вачах беларуса няма. Нашыя расейцы дадзено стутгічыліся.

Першы і апошні шанец перарабіць беларусаў на расейцаў (пакінушы фальклёрныя асаблівасці, як паморскі рыбакам ці кубанскім казакам). Расейская Імпрыя змарнавала. Тое марнаванне зацягнулася з 1863 па 1917 г. А камунізм і Савецкі Саюз далі беларусам шанец як нацыя *сацыяльнаі* — і беларусы выкарысталі яго на ўсё 120%. Індустрыяльная ж урбанізацыя другой паловы XX ст. сфармавала ў Беларусі *тутэйшы* "савецкі народ", *крэолаў*, якіх хочуць мець ад імпрыі ўсё, але не даваць ёй *нічога*. А адноўленай імпрыі, Расейской Фэдэрациі, такія крэолы (якія, напрыклад, не жадаюць ваяваць у Чэхіі) без ніякай патрэбы.

ПРА - БЕЛ

БЕЛАРУСЬ ПРАЗ 100 ГАДОЎ

Багі вярнуліся

Калі не лічыць перамогі крывіцкай зборнай у чэмпіянаце сьвету па футболе, год 9175 ад "Часоў Першадзея" (2101 г. паводле ўмоўнага міжнароднага летазильчыннага) нічым для Нациі ня вылучыўся. Звыклы год руліў працоўнай.

Імківы крывызис хрысціянства на Крывіцкіх землях пачаўся ў 2006-м, калі былі адкрытыя Ляўбрінты ў Палацку. Вацлаў Ластоўскі не памыліўся ў сваім працоўстве. Хоць не было пад зямлём ні жывых людзей, ні гародоў, Ляўбрінты захавалі са мае галоўнае — Веду. Слова старожытных крывіцкіх рунаў стала грунтам "екамітэлягічнай рэвалюцыі", як назвалі яе заходнія разумнікі. "Сябар ня мае формулы, сябар мае імя" — гэты тэзіс даўніх манускіптаў стаўся прынцыпам ва ўзаемадносінах Чалавека і Прыроды на ўсіх узроўнях жыцьцяздзейнасці. Крывіцкай Дзяржаве (афіцыяна: з 2007 г. — Рэспубліка Крыўя). Краіна цалкам выйшла з пад палітычнага ўплыву Расей, што ў сваю чаргу спрабавала вайсковую агресію з боку апошніх. Адзінай бітвой адбылася 8 верасня 2014 г. пад Воршай. Дзіве элітныя танкавыя дывізіі расейцаў былі спынены крывіцкім аддзелам контразаклённай і прэвентыўнага чараваннія. Пасля прыбыцця краіны ў юльчычныя зноўшчынныя яе ў Раду Бысцкі ААН, якую разам з ёй ачолілі Ірландыя, Ісландыя, Японія, Канада і Індыя.

Ва ўсіх буйных гарадах Маскоўскай Народнай Рэспублікі (МНР) папы на загадзе расейскага прэзыдэнта Івана Гразнага правялі малебныя па "невінно убіченыхх кривичех душегубцамі російскімі". Пасля была наладжана афіцыйная цырымонія Дараваннія. Падчас яе былі вернутыя на радзіму ўсе каштоўнікі крывіцкай культуры, што стагодзьдзяя паражалі ў маскоўскіх склохах, а расейскаму прэзыдэнту быў уручаны падарунак крывічоў — срэбныя стоды Вялеса і Пेўруна...

Апошнія дні жніўня, але яшчэ доўгія цэпла. З паднёвага заходу імкіла імчыць Перунова хмара. Вечер шкомуцье фіранкі, і ужо чувадзі, як грукочукі колы залатай калісьніцы. Выключо кампьютар і кідаю трохі купальскіх зёлак на прысадзішчы ахвярніка. 9175 год. Багі вярнуліся...

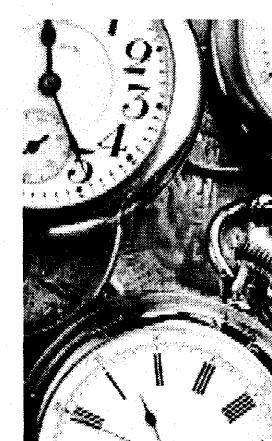
Уладзімер Лобач

Уладзімер Лобач

Новы праект "Нашае Нівы"

2101 год. Якой будзе Беларусь праз 100 гадоў? Якой будзе дзяржава і які дзяржавы лад? Якім будзець гарады? Які горад будзе сталіцай Беларусі? Якімі межы краіны? Што беларусы будуць есці? Якім будзець беларускія грошы? Якім транспарт? Якімі сродкі масавай інфармацыі? Якая літаратура будзе чытацца? Ці застануцца тэатры? Якія імёны будуць самымі папулярнымі? Якімі становіцца лясы і рэкі? Ці можна будзе купацца ў забруджаных сеньня азёрах? Якія зівяры з'яніцуць, якія новыя расціліны завядуцца? Што будзе з чарнобыльскай зонай? У якіх цэрквях будуць малица людзі? Што яны ведаць музыку пра 2001 год? Што будзе з намі?

Штотыдні — фантазіі пра будучыню Вечнай Беларусі, эс, прагнозы і футуралягічныя артыкулы ў рубрыцы "Беларусь праз 100 гадоў". З гэтага выйдзе цэляя кніга! Чакаем Вашых дапісаў. Будзем загадваць.

ГАВОРЫЦЬ ВІЛЬНЯ

Міжнародны беларускі
радыёпорт
"Балтыскія Хвалі"

У дыяпазоне
сярэдніх хвалі,
612 kHz, 490 m

ЖАДАЕМ ВАМ ПРЫЕМНАГА СЛУХАНЬНЯ

Штодня
з сямі раніцы да паўночы:
Радыё Свабода
Радыё Рацыя
Балтыскія Хвалі
Палёния

Казкі жыцьця

Фаўна, наука, людзі

у касах зынікае
рэшта —
рублі з выявай
Нацыянальнай
акадэміі науку Беларусі.
Дзяржава рыхтуеца да новай
фінансавай апрацыї? Каіркі ў белых халатах, як мэдсёстры, спачувальна глядзяць пакупнікам у вочы:

"Няма рэшты..."

Гэтая "падрыхтоўка хворага" цягнецца ўжо колькі месяцаў. Спачатку каіркі, недзяйсціўшыся, вінавата заміралі, сплохана пазираючы на пакупніка. Нават пыталіся, з надзеяй нармалізаць съптуацию, прадухіліць верагодны падскок цікавы: "Мо ў вас ёсць рубель?" (два? трэ? чатыры? — у залежнасці ад дэфіцыту). Пасля, нібы прывучыўшы нас да дыгназу, казалі ўжо наўтранна і звыкла: "Рублёў німа. Наступны!.. А цяпер, бывае, і ня кажуць. Маўляў, самі ведае...

А вось калі ў пакупніка гэтага рубля брачкі з цікавыя: "Чы ёсць гроши ў кашальку болей грошей ці на хочацца мяніць буйную купюру", каіркі дарујуць р

Вершы на Свабоду

Максім Лужанін

Зайсёды дбайна выглядаю
Бярно на зруб,
Каб у цябе, мой родны краю,
Сыпей рваўся з губ.

Тады пачую цераз гліну,
Як на аблонь
Прыскочыць, выскубе травіну
Твой белы конь.

Не жарабя, а з той Пагоні,
Што празь вякі
На цэлы съвет шамкамі звоніць
Напрасыцякі.

Напоўніцу хай сакаўную
Скубе траву,
А заіржз, усе пачуюць:
Я зноў жыву.

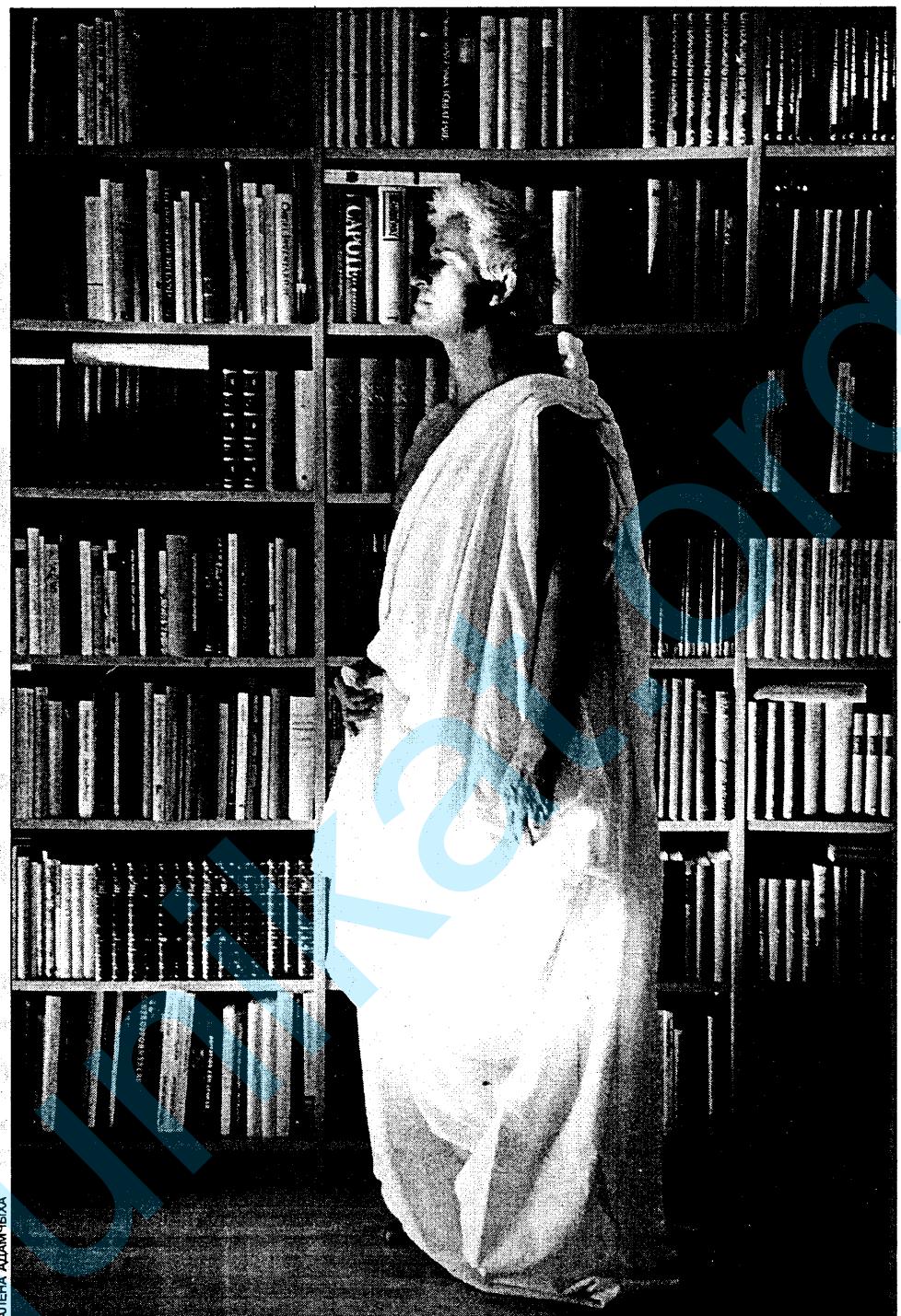
Алег Мінкін

Зноў я вярнуўся ні з чым
Да гэтых згнілых варот,
Скуль праз наўрод і нішчым
Параўбыдаўся мой род.

Я ненадоўта, але,
Божа, які гэта жаль —
Бачыць у стылай імgle
Сад абляцелы амаль.

Божа, ад пуні і ад хат
Цягне такою жальбой,
Што застаецца няшмат,
Каб не пакончыць з сабой.

Божа, калі ўжо й мянэ
Перст Твой, як яблык, страсе —
Хай яшчэ раз сълізгане
Цень мой па ўсімай страсе.

АЛЕНА АДАМНІКА

варштаты

Арцём АРАШОНAK

У скляпеньнях замку
Крыніца распавядзе
Аб яго жыхарах.

Алесь АРКУШ

даўно ўжо нікто не
вызначае
правасціць па мазалах на
руках
а ты ўсё яшчэ стыдуешся
сваіх мяккіх далоняў

даўно ўжо зерне кінутае ў
ворыва
толькі ня нам зьбираць
ураджай
даўно ўжо ўсё было і тое
што было — будзе
толькі ня гэты дзень
толькі ня гэты

Андрэй ВАЛОШКА

Расточкам, як дзеци.
Жытнёвае выхаванье.
Адукацыя вышэйшая.
Валошкі.

Ян ДЗІВАСЛ

ЛЕТА
Усявішні маланкамі ·
перажагнаў
Белавескую і ·
Налібоцкую пушчы.
Вечер добраславёны
Ляціць з краю ў край,
Прапаведзе існасьць
Зялёнага лісця.

Аляксандар ЗАВАДЗКІ

птушка яднае
ратуе й выбайляе
ў крыку хваль
у адчувањні крылаў
зьмяненца ліхтарнасць
драм
маўчаньня марны знак
лагодайць смутак дня
пражылкамі быцьця

Янка ЛАЙКОЎ

Ня плач, пает, калі не
живеш
Ні ў царкве, ні ў касьцёле, ні
ў лагадзе, —
Глыбокі сумам народжаны
верш
На сум высокі асуджаны
загадзя.

Яшчэ ты бавішся ў снах, а
страх
Навечна страціць душу
адзінную
Цябе на вогненнакрылых
вятрах
З вышынъ, дзе ў
захмарных лунаў
вірах,
Вяртаюць долу пущнамі
дзіўнымі.

І ты, спавіты замным
святлом,
Натхнёны словаў ў радках
высьпельваеш.
Сьвітанак разгараецца за
акном,
Выроствае крылы,
Ясьннее верш!

Георгі ЛІХТАРОВІЧ

ПРЫГАЖОСЬЦЬ
Дожджык. Люд ідзе з
работы.
Раптам бачу, быццам сон,
Пасярод вясновай слоты
Бел-чырвоны парасон.

У гуморы з той прычыны,
Нібы ведаю здавёն,
Усыміхнўся да дзяўчыны,
Што трымала парасон.

Ну якія, браце, гульні?
Проста сонекія ўзышло,
сярод шэрасці агульнай
Развіднела, расьцьвіло.

Хто мінае, але хтосьці
Паглядае ёй усьлед.
Не адменіць прыгажосці
Ні пагроза, ні дрэрт!

Дожджык скончыўся
раптоўна.

Паглядзеў я наўзядагон:
Не схаваўся над натоўпам
Незалежны парасон!

Не знявічаны знявагай,
Нібы сонекія ў руках,
дзяўчына нясе з павагай
Бел-чырвона-белы съязг.

Закахана і з надзеяй
Я гляджу дзяўчыніе ўсьлед.
Спаквала я разумею —
Прыгажосць ратуе съвет!

Юрась НЕРАТОК

ПІЛЬНАСЦЬ
Эх, і падставілі нас нашыя
псы!
Вечар, напэўна, задужа

глюкаўы...
Мянэ падлавілі за тое, што
лысы,

Сібра — за тое, што дужа
чарнавы.

Вырвалі гузік. Ідзі
разъбярыся:

Дзе, як, навоства, хто і
каторы?!

Добра, што гроши амаль
разышліся, —
Ляскнулі б, пэўна, у гэтай
канторы.

Добра, што згрэблі не за
ідэю, —

Юнак-мітынговец сядзіць,
ледзь ні плача.

Мы ж адзначалі сустэречы
падзею,

Вышлі — і трапілі пад
раздачу.

Тырчым, як сычы тыя, у
пастарунку.

Каб хоць ня ўгрэлі дручком
на сцінцы!

Німа нам ёд пільнасці
той ратунку —
І што ўжо казаць пра
сапраўдных
злачынцаў!

Янка САНЬКА

Ты мне не ласунак, не!

Ты горкі мой келіх жалю.
У абдымках, нібы ў труне,
Усё ж прашантала:

“Кахаю”.

І шэптам азваяўся ты,

І зынічка ад ганьбы
стагнала...

Мой бедны! Мой чысты,
святы!

Я так бессаромна ілгала!

Анатоль ТРАФІМЧУК

Леаніду Дранько-
Майсюку

На душы — маленечкая
ранка,
Ды яе ня вылечыць урач.

Толькі маладая куртызанка
Мне сучышыць мой стракаты
плач.

Мо хоць не на доўгую
хвіліну

З той ультражыцыёвае ракі
Вырвуся, не забяру, пакіну.

І забуду вершыкаў радкі.

Ды мянэ ізноў, ва ўсякім
разе

Нейкай сілай падштурхнє да
Вас:

Хоць я забываюся ў экстазе,
Толькі зі вершам экстра
мой-экстаз.

Бо паслья, успомніўшы як
прыкрасыць

Тых маіх паводзін прымітыў,
Чую паэтычную

чарнобыльскі

ўжо колькі гадоў
літасціў Божа

калі гэта скончыцца?

нязвыкласць,
Адвартонты пішучы матыў.

Так жыву: у некалькіх
сюжетах,
Маю не адзін сапраўдны
твар

І сябе шкадую не-паэта,
Не шкадуючы сваіх ахвяр.

Так патухну, як патухне
сонца,
Я мінуся — бедны імартэль.
Як гарэць, то ўжо гарэць як
творца,

А згасаць — хіба як
Рафаэль.

Віктор ТРЭНАС

НАТХНЕНЬНЕ

міне нішто не натхнє
таму я разумею, чаму ў іх
такі талент

проста яны выдумляюць
тое, што ім вецер у галаву
надзыму

чарнобыльскі
ўжо колькі гадоў
літасціў Божа

калі гэта скончыцца?

Літаратурны сэмінар “Варштаты”

Браніславу Пяткевічу. У вершы “Жах” сапраўдныя жахі:
“Яго ад дрыжыкаў трасе. Пот зьеў з бранёю каміэльку. І
цэбры вылітыя ўсе з брыдой на родную зямельку...”

Вінцэнту Агоніччу. У Вашых творах ёсьць тое, што назы-
ваецца паззіяй. Праўда, пакуль малавата. Не забывайцесь на
рытм і рыфмы ў сваіх радках!

Паўлу Сімчанку. Нядрэнна. Дацьліце больш, каб было што
выбраць для друку, на правячы шмат.

Ігару Навумчыку. Вершы Вашы энэргічныя. Пачытайце
паззію Караткевіча і пішыце яшчэ.

Апанасу Цыхуну. Верш “Родная мова” правільны ва ўсіх
сэнсах. Відаць, гэта і пісце яго. Хаця, калі над ім яшчэ папра-
цаўцаць, то, можа, атрымаеца гімн роднай мове. Пасправай-
це!

Віктар Шніп

ДРУЙСКІ ЧОРТЫ

апавяданне

Адам Глобус

Мястечка Друя, як і большасць нашых паселішчаў, было, ёсьць і будзе нехайным і расхрыстаным. Неўпрадаванасць добра відаць з другога берагу Дзвіны. Калі на рыпучым пароме перападзець праз рэчку і паглядзець, дык адразу кінеша ў очы распушнасць беларускай прыроды, натапыранасць дровай і нашаторанаасць шыферных дахаў. Нават касцельная званіца скасабочаная, на кожучы пра ўчарнелую закінутую царкву. І як бы непрыязна ні выглядаў твар маёй Айчыны з эўрапейскага нізкага берагу, я ўсё адно безальтернатыўна люблю яе. Захапленася Друю з мурзатымі цыганкамі, распаўнельмі габрэмі ў трэнснутых на сціне камізэльках, зі беларускай зладзюжнай дзяцютою, зі непатрэбнай шырокімі пляцамі, паабапал якога насыпана съмірдзючых крамак... Люблю Друю з мотлакамі на пагорках, нібыта мёртвия дзяды мусіць быць вышэйшы за жывых унукай.

А палюбіў я Друю ў далёкай маладосьці, калі карцела дап а́сьці да вытокаў славянства, выкапаць рыдлёнку нешта сакральнае зь нетраў Радзімы. Тады і патрапіў з археалагічнай экспедыцыяй на поўдзень Беларусі, у вёску Пруднікі. Калі саміх Пруднікаў узвышалася старадаўнія гарадзішча, на якім людзі правекавалі ні многа ні мала тыры тысычы гадоў. Самае месца шукць ісьціні. І мы поркаўліся ў туласт-чорнай яміне, выцягвалі на съвет Божы косткі і камяні, што бачылі чалавека яшчэ да нараджэння Хрыстовага. Мы б так і правошліся ў трохметровай яміне-раскопе ўсё лета, каб у Прудніках была крама. Ну, патрэбны ж нам бруск гаспадарчага мыла, каб перад вячэраю клейкую зямлю з рук пазыльваць. А бліжэйшая крама якраз у Друі, на беразе голага пляцу. Таму пасядрэд тýдня, у чацвер, каб магазыны дакладна працавалі, мы выправіліся па пакупкі.

У Прудніках хаты не замыкаліся, замкі адсутнічалі як зьява. Усе ўсіх ведалі, пэўна, на працягу тых самых трох тысычагодзінь.

“Наша Ніва” 90 гадоў таму

Бяларуская воласць Менскай губ. Апошнімі часамі і ў нашай старане пачынае праглядзіца поступ, то там, то сям на палёх можна ўбачыць пружынавыя бароны, некаторыя гаспадары заводзяць па 4 палеткі, кратыца і калі прас্তрэвты, па некаторых вёсках ужо заведзеныя школы. Адна толькі бядка, што нашая вясковая маладзёж думает, быццам усё чужое канечне павінна быць добрым, а ўсё сваё — дронінм; гэта і мову сваю крываюць на расейскі лад, — чуты слова “как”, “что”, і звычайную цураюцца. Нік ня могуць людзі ўцаміць, што шанаўца нас чужкіх будуть толькі тады, калі мы самі будзем сябе шанаўца, ніводзін сумленны і шчыры паляваці ці расеец не паважае такіх беларусаў, каторыя, заместа таго, каб разыўваць сваё роднае беларускае і гэта зраўнавацца з другімі народамі, прадакульваюць у “палаїк” або ў “расеіцы”.

З.Л.

1 верасня 1911 г., №35

Красыці ў саміх сябе не выпадае. Чужкі ў Пруднікі не даходзяць. Не замыкаюцца дзвіверы на замкі, так, калком прыткнучы, каб дурны сабака і ласі коту сенцы на ўскочычы, і пайшлі. Тому, калі мы паслі ровары, нам сказали проста: ўзяць і, галоўнае, увечары на месца паставіць, каб гаспадыням было на чым на ферму падехаць. Мы і ў думках не трымалі ровары, ў час не вярнуць. Вядома, паставім, дзе ўзялі. І пакаці.

Ехць было на так далёка, кілямтраў з пятнаццаць па пісанчанай, дуброў буйтай і высушанай жнівеньскім сонцам дарозе. Выбраўся ўтром: Радзім — вялікі знаўца каменнага веку і найноўшых бардэляў, Сыцёпка — паэт-самавук і чарцёжнік-прафэсіянал, і я — малодышы ў кумпаніі, а таму на горных роварах. Праз кожныя пару кілямтраў, ледзьве дарога пад гару, у мяне зильятаў ланцуг, даводзілася правіць. Ні бяды. У Друю кацілася-ляцелася лёгка, зь ветрыкам, з бэззімі надзеямі на нешта дзвіснае. Нібыта ў маленькай крамцы набудзеш за рубель флякон радасці. А прыдбалі бутэлькі з бурачкова-цемрашальскаю бурдою.

З віном у кішэнях мы завіталі ў стаўку, дзе балівалі пад гармонікі з бубнам жалезназубыя цыганы. Заядаючы палынова-горкае вінцо смажаным, але ўсё адно ёлкім салам зь яйкамі, мы неяк хутка ўпіліся. І раззорыанымі спіртузовымі выпарэннямі майм спадарожнікам і сабутэльнікам заманулася паспытаць цыганскія любові. А мне, як маладому байцу, давялося пільнаваць ровары з наладаванымі, ледзь паднімчы, речмажамі. І чаго толькі не было ў мяжах: і сувіная тушенка, і какава “Залатыя ярлык”, і зубная паста “Памарын”, і папяросы “Беламорканал”... И мыла, а я жа ж, мелася. Толькі ня ў друйскіх крамках тое бацьце было куплене. Яго яшчэ ўвесну прывёў прадбачлівы Радзім і прыхаваў у таўшчэнага краяведа пад распіску. Той нам кансервы з пограба і падаставаў.

Вярнуліся Радзім са Сыцёпкам пад вечар. Цімнечц пачало. Я лялося, пра інвернтуры ровары нагадваю, а яны пасымахаюцца і задавленасцю лісніца. Пагыркаліся мы і выправіліся да сваёй роднай яміны. Ланцуг мой болей не спа-

Новыя кнігі, дасланыя ў рэдакцыю

В.Хурсік. Белы лебедзь у промянях славы: Магдалена Радзівіл. Гістарычны нарыс. — Менск: Пейто, 2001. — 112 с. — Наклад 250 ас. ISBN 985-6024-37-4

Пра мэцнікату пачатку XX ст. Магдалену Радзівіл. У книзе змешчаныя рэдкія фатадздымкі і архіўныя дакументы. У Менску не можна набыць у краме “Падпісныя выданні”. Каштue 3,9 т.р.

I.Мележ. Выбранныя творы / Укл., прадм. і камэнт. С.Андраюка. — Менск: Беллітфонд, 2001. — 576 с.: іл. — (Беларускі кнігазбор, сэрыя “Мастацкая літаратура”). — Наклад 4000 ас. ISBN 985-6576-17-2

У кнігу ўвайшли “Людзі на балоце” — першай часткі славутае “Палескес хронікі”, найлепшыя апавяданні, стронкі зь пісьменнікавых дзённікай і нататнікай, публіцыстыка, лісты. Гэта — 17-я кніга “Беларускага кнігазбору”. Каштue 2,9 т.р.

A зе варта быць

Сны імператара

Прыхільнікі творчасці Уладзімера Арлова маюць магчымасць сустэцца зі пісьменнікам на прэзэнтациі ягонай кнігі “Сны імператара”, якая адбудзеца 9 кастрычніка ў гарадзкай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16). Пачатак а 18.30. Уваход вольны.

Алег Трусаў

Зямля пад крыламі

На фотавыставе “Зямля пад крыламі”, прысьвечанай птушкам Беларусі, прадстаўленыя 135 кляровых працаў, зробленых беларускімі фотаанімалістамі. 6 кастрычніка наведнікі выставы маглі ўзяць удзел у назіраннях за птушкамі на тэрыторыі дэндрарыя парку. Выставка адбываецца на вул. Макаёнка, 8 (300 м ад станцыі мэтро “Маскоўская”).

С.Зүнак

Выставка фатавазаў

У галерэі менскага Інстытуту Гётэ (вул. Фрунзэ, 5, уваход ад вул. Румянцава) адчынілася выставка твора фотамастака Міхала Баразны. Тэма сэрыі здымкаў пад агульным назовам “Прагляд” — дэкаратыўныя вазы, што аздабляюць праспект Скарыны. У творах Баразны ніколі не фігуруюць жывыя людзі, але ў гэтай сэрыі ёсьць вынятак — здымак антылукашэнскай дэмантрацыі на фоне тых самых вазаў.

Асісяй

12-га і 13-га ў Менску гастралює славутая тэатральная-клоунская трупа “Ліцедеи” з Піцера. Спектаклі пройдуть у канцэртнай залі “Менск”, пачатак а 19-й.

Абразы Лаўры

У Нацыянальным мастацкім музеі Украіны дэмантруюць свае абразы XV—XVIII ст. са збораў Кіева-Печэрскай лаўры і ія толькі. Выставка працуе штодня акрамя аўторкаў ад 11 да 19-й.

Экзатычныя жывёлы

У Палацы прафсаюзаў да канца месяца дэмантруюць экзатычныя жывёлы з розных куткоў сусвету. Можна ня толькі паназіраць, але і патримаць звяржкоў на руках, сфатаграфавацца зі сінімі сывінага калу.

— Стой, там глыбока! — асьцярог Сыцёпку пільны вартайнік.

— Мы па цвёрдым ішлі, у гной не ступалі, — Радзім шчыры дзіўнічаў.

— А яго скарынкаю зацягнула. Вы па скарынцы і прайшлі. Ровары кінулі, скарынку прарвалі, іх і засмактала.

Так вось друйскі чорт нас ня толькі пакрuciці, але і траціну харчоў у гной узвігаў. Толькі тушенку яшчэ можна было выкарыстаць, а “Памарын” і “Залатыя ярлык” давялося выкідаць разам з батонамі.

І ўсё адно я люблю Друю з дыркай Дзвіною, з жоўтай касцельнай званіцай, з пошумам бярэзін на могілках, зь вяёлымі цыганскімі съпевамі, зь яснавокай дзяцютою і чортам, чортам, чортам!

В.Цітоў. Этнаграфічнае спадчына: Беларусь: Традыцыйна-бытавая культура / 2-е выд. — Менск: Беларусь, 2001. — 207 с.: іл. — Наклад 3000 ас. ISBN 985-01-0380-9

У дэяльных папулярных кнігах аўтар разглядае асноўныя элементы народнай культуры (звычай, абрады, веранія), жыцця, сельскія гаспадаркі, рамёствай і промыслай. Асобны раздзел прысьвечаны навукоўцам-этнографам і гісторыі этнаглягнага вывучэння Беларусі. Кожная кніга ўтварае каштue 3,3 т.р.

Беларуское Поозерье: язык и духовная культура / А.Мезенко, А.Русецкий, Л.Вардомацкий, Е.Горегляд и др. Под ред. Е.Мезенко, А.Русецкого. — Минск: Беларуская навука, 2001. — 214 с. — Наклад 600 ас. ISBN 985-08-0466-1

Сярод цікавых матэрыялаў досьледы з тапанімікай і гісторыі расеіцай-страварэй на Паазер'і. Каштue 2,2 т.р., працаеца ў Доме кніг “Веды”.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

У дакладненіне

У мінулым нумары “НН” быў надрукаваны урываць з мэмуараў літоўскага дыпламата “Геалігічнае экспедыція ў Менск”. Было напрэвільна пададзенне прыозвішча аўтара мэмуараў. Правільна: Гаўчыс.

Таксама не было пазначана, што пераклаў мэмуары з літоўскай і падрыхтаваў да друку Анранік Антанян. Усё па віні рэдакцыі.

Mіхась Скобла Ода баразыне

О баразна — беларускі акоп!
Хай дыктатура ці мор у краіне,
хай землітрус ці сусветны патоп —
наш чалавек баразны не пакіне.

Хай сабе скогат зубоўны ці плач
срэцы напоўніць жудой-пералякам —
зброя адна ў беларуса — драпач,
поза ўлюбеная — моўчук і ракам.

Пхнеца ў сваю баразну маладзён.
Пхнеца дзядок, хоць і ўсьлёрся на
кульбу.
Вось ужо месяц над лесам віддён —
людзі шукаюць, як золата, бульбу.

Не зачапай, не цвялі, не трывож.
Не дакучай на цымбалах ці лірах.
Глянь, як ляціць самародкі у кош —
будуць і клецкі, і бульба ў мундзірах.

О баразна, наш прытулак і схой!
Дзе, як съвірпка, расьлі пакалені.
Не вызнаваў аніякіх багоў
дзядзьзя, а ў полі дык стаў на калені!

Гэй, маладзіца, спускаеца змрок.
Воз запазынелы рыпіць на дарозе.
Позірк лагодны і стомлены крок —
колькі ж чакаць у спакусылівай позе?

О баразна, эратычны пэйзаж!
Ты нам штовосень — і пеклам, і раем.
Поле штодзень, навакол і наўсцяяж,
дзе мы живем, а часцей — паміраем.

Ад Граждана

Паважанаму спадару Начальніку Паважа-
най газеты "Наша Ніва".

Нарэшце Віця Шніп узяўся за разум і пачаў пісаць чысьцікую прауду: і пра вясельле, і пра лодку, і пра кофа з цукеркамі. Толькі пра Маньку не саусім. Бо ж насамрэч яна аказаўся сястранка Сабакі, як ёю даўно разўвёўся, бо такі ж суга яна ёсьць суга валачашчая, і па крыва, і палітычна: наесца, бывала, абы-чаго, амарашаў з фіркадзелькамі, і чаўле, ведаеце, абы-што на савею ўласць.

Але да дзеяла. Пісаў я, што сабираўся выста-
віцца на Нобля. Но, бляя, траха не пасыпяваю.
Думаю, я позна будзе замахнушца на "Чалаве-
ка года". Пасылаю, вось, чартовы элегічны
дзісціх (гэзаматар+пэнтаматар з цэзураю і
водстулам):

Любімец, абраны з-паміж важджэй,
Вядзі нас наперад, вядзі нас баржджэй.

Вой, толькі не дурыце мне сразу (эты эў-
фэмізм у прымасы дзеля большай культур-
насці!), яй бяз вас ведаю, што лепей было бы
"важджэй". Але для красаты рифмы хай будзе,
як ёсьць. Хацелася прысывяціць Хусэйну, але ху-
сэйн з ім — у нас сваіх важджоў заваліся, па-
райце толькі — каму?

А майму небеспахінаму спадару апанэнту
Шніпу і Арцёму з культурнай сталіцы Віцебску,
Раману з гардку mestachkovaga тыпу Ліды і ту-
тэйшаму менчуку Зытімту, і Сяргею з Гомлі —
моі пацалкуі у вішневых пысак: яно бо й пра-
да, каму съмех, а каму плэхтар — але ж файна
ізлагаюць, заразы.

Ваш Граждан

Водгукі

Наўздагон да пачатку навучальнага году

Выпуск "НН" да 27 жніўня з цялай паласой, прысывчанай 1 верасьня, — пры-
емная звяза. Не адзін чытак газеты прыпомніў сваё 1 верасьня, пачатак школь-
на-навучальнага шляху. Я дык думкамі перанесісь ў 1 верасьня 1935 г., калі
далёка-далёка ад Беларусі пачынаў шкаленьне ў чужым асяродзьдзі. Але ўспа-
міны — на пазыней! Закінем слова за лемантары. На Бацькаўшчыне першае
знаёмства беларускага вучня з "вялікай кнігай", "самай важнай кнігай" — Бе-
ларускім Лемантаром — дзеля мэтадалігічнае недапрацоўкі, непрадуманасці,
съпешкі плян-выкананні, тэхнічнай неахайнасці — не спрыяе зараджэн-
ню ды ўмацаванью ў дзіцячай душы беларускасці, любові да свайго. Гэткі
стан беларускай пэдагогікі абумоўлены нашым нездаржаным, несамастой-
ным палажэннем. І гэтая мая заўвага, як кажуць землякі, толькі на маргін-
се — больш дзяўтавая гаворка пра лемантары на эміграцыі.

Адзін з першых бэзэсэрскіх лемантароў — Беларускі лемантар аўтарства
Сцяпана Некрашэвіча — быў надрукаваны ў 1922 г. у Бэрліне на замову На-
вукова-Літарацкага Аддзелу Камісарыяту Асвяты БССР.

Язэп Варонка ў ЗША пры канцы 20-х займаўся з дзецімі ў розных школах у Чыкага і для бела-
ruskіх дзяцей укладаў неявілічкі лемантары, каб падкрэсліць адрозненіе беларускага альфабету
ад расейскага. Гэтыя лемантары ніколі не былі выдрукаваны.

У часе другое сусветнае вайны ў беларускіх школах (і садках) у Бэрліне, Вене, Дэсаву і іншых га-
радох Нямеччыны ўжываліся лемантары і чытанкі, якія друкаваліся ў Менску ў гадох 1941—44.

Новы беларускі лемантар ствараеца да вельмі шырока распаўсюджваеца па другой сусветнай
войне ў Заходній Нямеччыне.

У друку ці раз зазначалася, ды аўтары падкрэслівалі (В.Пашкевіч, Я.Максімюк), што адной з вельмі
пякучых і важных праблемаў у паваеннае эміграцыі была нястача школьніх падручнікаў.

Беларускіх школаў, гімназій на эміграцыі ў паваенным часе было пад дзясятак, а патэрбных пад-
ручнікаў не было. Да гонару беларускіх настаўнікаў траба съцвердзіць, што яны, настаўнікі, тყы-
ця щажкасці хутка і якасна імкнуліся лікідваць, і лікідваці. Адной з такіх "апаратуўных" падзеяў у
школьніцтве на эміграцыі было выданье Беларускага лемантара Апаленіі Радкевіч (А.Савёнак). Спа-
дарыня Савёнак не была новая асоба ў беларускім пачатковым школьніцтве. У 20-х гадох яна пра-
цавала да склада некалькі навучальных дапаможнікаў у Менску разам з "Купаліхай" — Уладзіміром Фран-
цаўнай Луцвіч, потым, выкладаючы ў розных школах БССР, выкладала, разам з Н.Сіку, новы лемантар,
а, апынуўшыся на эміграцыі ў Рэгнесбургу, ад верасьня 1945 г. выкладала ў беларускай школе. Бачачы
нястачу падручнікаў, А.Савёнак адрэзу ўжаялася за апрацоўку лемантара. У працы ёй шмат
дапамагалі А.Міцкевіч, які ў тым часе "аварыйным" тэмпам апрацоўваў беларускія чытанкі, а таксама
Мікола Кругловіч, мастак да тэхнічных рэдактар Эдуард Шпак — Эдуард Шпак — Эдуард Шпак —
Шабуні, пляменьнік Івана й Антона Луцкевічай. Лемантар, досьць съціпцы выглядал, але мэтадалігіч-
на прадуманы і беларускі, быў на пракаце году закончаны і ў 1946 г. надрукаваны пры дапамозе Бе-
ларускага Нацыянальнага Камітэту. Тыраж лемантара быў вельмі вялікі, лемантар быў разасланы
вельмі шырака. Па гэтым лемантару правучыліся пакалені беларускіх дзяцей. Лемантар прыйшоў
і ў ЗША — дзеци, народжаны ў ЗША, таксама вучыліся па лемантары А.Радкевіч. У 1961 г. беларускі
лемантар А.Радкевіч быў перавыдадзены айцом М.Лапіцкім пры дапамозе Парафіі Св.Эўфрасіні
Полацкай Саўт-Рыўеры.

Беларускі лемантар, выдавецства "Заранка", аўтарства таксама знанага беларускага пэдагога Язэпа
Гладкага, быў выдадзены ў 1946 г. у беларускім лягеры Ватэнштэт.

Язэп Гладкі, таксама ў выдавецстве "Заранка" ў Нью-Ёрку, у 1964 г. выдаў Беларускі лемантар для
школаў і хатніга навучання і лацінкай (с.5—66), і кірыліцай (с.69—96).

Да кожнага выданьня лемантара на эміграцыі дадалучаліся разрозні альфабеты.

У архіве Беларускага Інстытуту навукі па археалогіи і этнографіі ў Нью-Ёрку ёсьць таксама манускрыпт леман-
тара З.Каршака (Я.Станкевіча) Krywicki (bielaruskii) lemantar. Regensburg, 1945. 105 s.

Гэтулькі пра лемантары на эміграцыі.

Вітаўт Кіпель, Нью-Ёрк

Welcome again!

З увагі на тое, што мабільная сувязь ужо цяпер актуальнае пытанье для
Беларусі, хацеў бы выправіць недакладнасць, дапушчаны ў артыкуле
"Welcome MTC!" ("НН" ад 1 кастрычніка).

Найперш, тэрміналігія. Роўмінг (анг. roam- = бадзяцца, блукаць) — магчы-
масць карыстання апаратам, зарэгістраваным у адной сетцы, на тэрыторыі дзе-
янья іншай. Напрыклад, вы зь беларускай "мабілай" знаходзіцесь у Аб'яднаных
Арабскіх Эміратах, і тая трубка з'вінці, калі вашая менская бабуля набрала звык-
лы нумар. Словазлучэнне "унутрысеткавы роўмінг" ня мае сэнсу.

Абанэнты Be/Cel маюць магчымасць карыстання роўмінгам на тэрыторыі Польшчы, прыбалтыйскіх краін, Расеі, Украіны і Байгурый. Съцверджаныне пра-
немагчымасць "карыстанца апаратам па межамі краін" няслушнае. Што ты-
чыцца другога "мінусу" — платы за ўваходныя звязкі, дык для каго-сяці гэта немалы плюс, бо дае маг-
чымасць месца для свайго "татківікі" гарадскі нумар, на які можна тэлефанаваць з любога такса-
фону. Да абанэнтаў, якія ня плацяць за ўваходныя звязкі, зношік ў іншы горад, праз вясмёрку. Падаз-
раю, што бальшыня гарадскіх абанэнтаў Be/Cel менавіта з гэтага меркавання зрабіла свой выбар.

Наагул, канкурэнтнага паміж Velcom і Be/Cel падаеца перарабкай. Стандарт GSM, у якім пра-
цуе першы апаратар, — урбаністычны, малы радиус дзеяньня перадатчыкаў робіць яго прыбытковым
толькі на густасцеленых тэрыторыях. Стандарт NMT (Nordic Mobile Telephone), у якім пра-
цуе Be/Cel, нарадзіўся ў Скандинавіі, дзе шырокае насељніцтва не високое, і значна выгаднейшы па-
за местам, бо частата 450 MHz дае магчымасць накрываць вялікія тэрыторыі. А вось у горадзе NMT
нарарабаў, што ахвяр прамысловых радыёшуму, ад якога ўсіх звязкі горшы за GSM-аўксую.

Розыница ў эканамічных развязвіцца паміж буйнымі гарадамі і правінціяльнымі паддаківава, што патэн-
цыйных абанэнтаў GSM разоў, мабыць, у 50 болей. Але ж і сотня апаратараў гэтага стандарта на-
яе зрушыць пазыцыя ў Be/Cel там, дзе бізнес вымагае выездаў у правінцыю альбо калі сотовая сувязь
выкарыстоўваеца як замена непракладзенаму тэлефоннаму каблю (г.зв. стацыйнарыны сотовы). Кан-
курэнтнага Be/Cel уможа скласці іншы апаратар NMT, і каб такі звязкі — было бы няблага для аба-
нэнтаў. Тады Be/Cel не ленаваўся з напоўніць забясьпечыць сваіх карыстанльнікаў усім магчымасцямі
NMT, а яны на меншыя, як у GSM.

Аляксей Бяляеў, Менск

Прыватныя абвесткі

вітаны

Вітаўшы Крысыціну Вітушку з выздароўленнем! Сібры ЗБС
Калеснікавай Святлане. З днём нараджэння! Не сумялі,
прайдае час, калі шчасльва будзем жыць і вольна на той зямлі,
што нарадзіла нас. Аднадумы

Натхненне Галі Касцяліравічі

Расы, квітні і радуй усіх. Жыве Беларусь!

Вітаў ўсіх, хто ведае Мішончыка. Сыпшайцеся даслаць яму
лісты, а то запоўніцеся! Мішон жывы. Але ж...

для дзетак

Запрашаем дзетак 4—6 гадоў у гурткі ранінга разыўціца і
падрыхткі да школы. Т.: 213-43-52 (з 11- да 19-), 228-68-
91, 260-28-13 (пасля 20-й)

Ідея набор беларускіх дзетак у ясельную групу. Т.: 251-95-90
(Марыя)

кватэра

Сім'я з дзінамі двухпакаўную кватру ў Цэнтральным раёне
Менску. Т.: 250-00-89, пэйдж.: 206-75-75, аф.2017

кінгі, музыка

Zapraszajem niewiadac virtualnu kniharniu bukinist u Internet:
<http://book2002.narod.ru>

<p